

שערי הוד והדר - תולדות המחבר *

רבנו רבה תוספאה², תנא ירושלמאה, גלי עמיקתא ומסרתא, בתורת ה' התמימה, צופה ומביט בשיעור קומה, מוכתר בכתר ענוה, קדוש יאמר לו, הרב האלהי סובר הרזים, גאון הקבלה³, הרב החסיד⁴ כמוהר"ר ששון בכ"ר משה פריסיאדו⁵ זלה"ה, שהיה איש כמלאך האלקים אשר עמד כמה ימים ושנים לשרת בקודש, ראש חכמי ורבני בית אל, בעל המחבר 'שמן ששון' בכמה חלקים אשר האירו ברקיו תבל, צדיק⁶ עובד אלקים ששנה פרקו מאה ואחד, נכד⁷ להרב החסיד רבי אברהם⁸ בכ"ר דוד⁹ בכ"ר משה מאג'אר זלה"ה, ועוד מגיע יחוסו למעלה בקודש למרן הבית יוסף זיע"א¹⁰.

-
- א. אין בידנו הרבה מקורות לתולדות המחבר זיע"א, ומ"מ ליקטנו מכמה מקומות שהיה אפשר לנו, והבאנו רק דברים המוסמכים בוודאות עם מקורותיהם, ובדברים שהיה לנו מקורות סותרים בעובדות לא הבאנו אף אחד מהם. ואודה בזה להרב מאיר ריינדרוף שליט"א שנהג עמנו בעין יפה, ונתן לנו רשות להדפיס מתוך עמלו מהקדמתו שכתב לש"ש על שער הכוונות שההדיר. עוד אודה להרה"ג רבי ראובן סופר שליט"א שהקדיש מזמנו היקר לסייע בידי.
- ב. תארים אלו מלשון רבי שמעון אגסי זצוק"ל במכתבו אליו ומובא לקמן.
- ג. כן כינהו רבי עובדיה הדאיה בשו"ת דעה והשכל ח"ג סי' י"ג.
- ד. תואר הרב החסיד ניתן לראש חכמי בית אל, ועובר לפני התיבה.
- ה. תרגומו מלאדינו "יקר".
- ו. מלשון רבי עובדיה הדאיה זצוק"ל בשו"ת דעה והשכל ח"ז סי' ט"ז אות י"ג. ומובא לקמן.
- ז. מכאן מדברי הגוב"י בהקדמתו לשער ההקדמות.
- ח. מכאן מלשון הרב באתי לגני בהקדמתו לח"א.
- ט. כן הזכירו בפתח עינים דף ק"א ע"ד בד"ה גם ראיתי וז"ל ובסידורים הישנים ואחד מהם אשר בו היה מכויז מר זקני הראב"ד זלה"ה אשר היה ש"ץ בקהלתנו בית אל יכב"ץ וכו', עכ"ל. וכן בשמן ששון ריש ח"ב בתשובה בענין השמיטה כתב וז"ל ובענין סדר השמיטה שנהג מר זקני הראב"ד ז"ל וכו', עכ"ל.
- י. המכונה הראב"ד, וזכה לתואר הרב החסיד, והיה עובר לפני התיבה אחרי הרדב"ש, משנת תקפ"ז עד שנת תקצ"ד, והעמיד תלמידים הרבה בחכמת הנסתר. וע"ע לקמן בהערה מ"ז מש"כ בזה. ועי' לעיל בהערה הקודמת מש"כ עליו הש"ש, ובספר מגן ושמך תוארו הרב החסיד המופלא סבא קדישא.
- יא. הוא הרד"ם, היה מגדולי חכמי בית אל, והיה עובר לפני התיבה בזמן מוהריט"א, ובספר תולדות חכמי ירושלים כתוב שזכה להופעת רוח הקודש ברוב ענייניו, ושם הביא גדולות ונצורות מתורתו וקדושתו, והיה לו סידור כוונות מכתב ידו, וכלל חכמת האמת בסדר קצרה בקונטרס הנודע חסדי דוד, ונפטר בשיבה טובה בכ' אדר תק"ס ונקבר בחלקת המג'ארים.
- יב. כמו שכתב הוא עצמו בפתחת ספרו על שער הכוונות וז"ל ליכרון לדורות עולם להודיע שקצת קבלה בידנו שמשפחתנו ממאור הגולה נר ישראל מוהר"י קארו בעל ספר שו"ע זלה"ה, עכ"ל.

רבנו נולד בבוסניה בסביבות שנת תקפ"ג^י, ועלה לארץ ישראל בסביבות שנת תק"ץ. אביו היה רבי משה בכ"ר אפרים והיה נמנה עם חכמי ירושלים^י. לגבי משפחתו ובני ביתו אין לנו ידיעות ברורות, ורק נזכיר בן אחד שאותו הזכיר רבנו בפתיחה לפירושו על עץ חיים, וכתב שם שקראו שלום ע"ש הרש"ש^י. והיה מחכמי בית אל, ושמש כבעל קורא ביישיבה, ונמנה בין חכמי ירושלים^י. וגם נכדו רבי חזקיהו ששון בנו של רבי שלום הנז' היה מחכמי בית אל^י, ונשא את בתו של רבי יצחק פירא, נכדת רבי אהרן פירא. ידועים לנו שני אחים שהיו לו, אחיו הרב המופלא המקובל האלקי רבי אפרים בכ"ר משה^י, ואח נוסף שהזכירו רבנו בשער ספרו שמן ששון על עץ חיים ח"א בשם רב אחי סניור אהרן בכ"ר משה נר"ו^י.

יג. בכתב העת חבצלת בהודעה על פטירתו בשנת תרס"ג נכתב שהיה כבן שמונים שנה, ועפ"ז נולד בערך בתקפ"ג. אולם ממקומות אחרים נראה קצת שנולד מעט מאוחר יותר, ואין לנו ברירות לגבי דיוקם, ובספר מדרשו של שם כתב שהיה בן שמונים בפטירתו.

יד. הש"ש בפתח עינים בדף נ"ד ע"ד, בסוף כוונות התפילה מכנהו הרב הקדוש אבא מארי זלה"ה. טו. וז"ל שם, שאלתי מאת ה' אותה אבקש שזכות רבנו הקדוש זלה"ה יגן על בני היקר אשר קראתי את שמו שלום כשם הרב החסיד הנז' כדי שזכותו יגן לו ולזרעו אחרי אנה ה' וכו', עכ"ל. טז. ונמצא חתום בהסכמה וגזירת נח"ש יחד עם חכמי ירושלים שלא ישלח אדם את בנו או קרובו לבית הספר של אישקולה [ששם לימדו לימודי חול וספרים חיצוניים ושפות זרות].

יז. נמצא חתום במכתב מחכמי בית אל יחד עם החכמים.

יח. הש"ש מזכיר בספריו כמה פעמים בשם רב אחאי, [ובפת"ע דף י' ע"ד כתב רב אחאי גאון אפרים מעוז ראשי זלה"ה וכעין זה שם בדף ס"ב ע"א ועוד] עלה מבוסניה לירושלים עם אחיו הש"ש בסביבות שנת תק"ץ ונמנה עם גדולי חכמי ומקובלי בית אל, ועמד בראש ישיבת הגביר רבי רפאל גרשון, וכיהן כדיין ומו"צ בבית הדין, ונמצא חתום עם בתי הדין בירושלים על כמה הסכמות ותקנות. שרד בכתובים כרך גדול בכת"י ובו תשובות ומערכות מסודרים בערכים ע"ס א' ב', רובו של הכרך נכתב בצעירותו וכמ"ש שם, מימי חורפי מבר חמיסר עד שיבסר דבר המעיד על רוחב בינתו וגדולתו בתורה, עוד נמצא בכת"י הגהות וחיידושים על הע"ח והבאנו כאן בספר. ובאמת מצינו שהחשיבוהו גדולי דורו וכמו שכתב עליו אחד מגאוני דורו הראש"ל^י רבי חיים דוד חזן זלה"ה וז"ל חכם דיתוב בנהר דעה, עסיק באורייתא תדירא, סובר הרזים, מנדעא ליודעי, הלא הוא רחמא דנפשא, נהירו דעיני, הרב הכולל, שופרא דשבחי, תהלתו בקהל חסידים, כולו מחמדים, כמוהר"ר אפרים בכ"ר משה הי"ו, בישראל להלל, מנורת המאור אור גולל וכו'. וכן כתב עליו הגאון המקובל רבי אליהו מאני במעיל אליהו (עמ' כ"ב), יען שהרבנים שלמדתי מהם שהם הרב היר"א ז"ל, והרב כמוהר"ר יוסף ויטאל ז"ל, והרב רבי אפרים בכ"ר משה ז"ל, והרב רבי יצחק קאלמארו ז"ל, מרגלא בפומיהו וכו'. וכן יש בכת"י לאחד מחכמי בית אל רבי יעקב כהן זלה"ה שכתב בסידורו שכך קיבל מרבותיו הרב היר"א והרב אפרים בכ"ר משה זלה"ה.

מדרש החסידים בית אל

עוד בעודו צעיר לימים פנה רבנו להסתופף עם עדת צדיקים, פנות צבאות קדושים, קדש קדשים. ס'וברי ה'רזים, מראיהם כלפידים, שרפים עומדים, במדרש החסידים 'בית אל' אשר למעלה ממאתים שנה התנוסס לתפארה, בתוככי ירושלים דדהבא, אשר כל דבעי למילעי באורייתא, ולמנדע סתרי חכמתא, לעובדה ולשמרה, בעובדא ובמילולא, בצלותא ובבעותא, ובה' לדבקה, בית אל ימצאנו, אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים. וכל הקרב אל משכן ה' המיתו עצמם באהלה של תורה, בקדושה פרישות וטהרה, ובנו בשמים עליותיהם עפ"י סדר הכונות אשר תיקן בקדשו, אור השמ"ש בגבורתו. וכתב הרב היר"א^א על האי אתרא קדישא וז"ל ומאז הימים, לפי רוב השנים, החלו מעליו, אילני דמלבלבי והמכוונים בו עבדים, עבדי ה' בעבודת התפילות

השתדל גם בהדפסת ספרי קדמונים, וזכה להביא לביה"ד ספר תולדות יעקב והוא שיטה עמ"ס ביצה למוהריק"ש (ירושלים תרכ"ה), וספר התכונה למהרח"ו (יחד עם אחיו הש"ש ירושלים תרכ"ו), וספר דת יהודית דינים והלכות לנשים בלאדינו (חלה נדה והדלקת הנר), לרבי אברהם לארדיו ורבי יצחק הלוי עם הוספות משלו, ובסופו הדפיס כמה סגולות לרבנו הרש"ש זלה"ה, וכותב שם שעל ידן נתרפאו כמה בני אדם בהיותו שד"ר מעיה"ק ירושת"ו בעיר תונס ואגפיה (ונדפס בירושלים תרל"ז). עוד פורסם בכתב העת החבצלת בכסלו תרל"ב, וזה חלק מהלשון, מה נורא הרעיון הזה העובר כרעם על לב ידידי עליון רבני וגזברי ומנהיגי הק"ק הנו' שלשה המה מיטיבי הרב ר' יוסף ויטאל הי"ו והרב רבי אפרים בכ"ר משה הי"ו והרב רבי שלום משה חי גאגין הי"ו אשר ברוב השתדלותם וחבתם אל המקום המקודש הזה [בית אל] נבנתה הבית על תלו בתכלית ההדור והיופי, מה מאוד יתפלא עין כל רואה כי בסך אלף וז' מאות פראנקים אשר הוציאו לצורך הבנין הנו' נתגדל ונתרומם הק"ק הנו' בכפל כפלים אשר ישמח כל לב מבקשי ה'.

בין השנים תר"ל תרל"ז נשלח כשד"ר עיה"ק אל ערי המערב ואפריקה, ובשובו הדפיס את הספר דת יהודית הנ"ל לע"נ אשתו שנפטרה בהיותו בשליחות השדרות הנ"ל בחו"ל.

טרם הגיעו לימי הזקנה נפטר לב"ע ביום י"ד טבת תרמ"ב, ומנוחתו כבוד בהר הזיתים בחלקת החסידים (כיום מתחת לכביש), ועל מצבתו נכתב, 'מ"ק, מר דיינא, סובר הרז"ם, בקהל חסידים, אפרים ב' משה תנצב"ה י"ד לחו' טבת תרמ"ב'.

בנו הרב אברהם בכ"ר אפרים, שמש כמה שנים כרב בעיר קראסו באזאר (קרים), וחזר אח"כ לירושלים מחמת חוליו ונפטר בט"ז שבט תרפ"ב.

יט. שם מודה לו על עזרתו להוצאת הספר. וז"ל לי נאה לברך על אחינו בני ישראל רחמנים בני רחמנים, המתנדבים בעם איש אשר כבדנו, הלא מראש פי מלא תהלות מאת רב אחי סי' אהרן ב' משה נר"ו, יהי אלהיו עמו ויעל על גבי מרומי ההצלחות, בשובע שמחות, ברוב הונים, ותפארת בנים וכו', עכ"ל.

כ. בהקדמתו להוצאת שער הפסוקים וספר הליקוטים.

לעשות נחת רוח ליוצרנו נורא תהילות, והבית ימלא מבני עליה, זריזין מקדמין שרו חכימא, מיחדין שם שמים, ולומדים לשמה במקום הקודש הוא בית מדרשו של שם היא בית אל, הוא המקום אשר עמד שם בראשונה אותו צדיק עמוד העולם, בית צדיק חסין רב, הצד השווה שבהם שכולם שקלו וטרו בדברי הרב ז"ל עפ"י מש"כ מו"ה ז"ל וכו', עכ"ל.

יומם ולילה לא יישבותו המזכירים את ה' תמיד לא יחשו, והיו מתחלפים משמרות משמרות. וז"ל הרב אג"ן, וזהו סדר הנהגתם בקודש, על הרוב מקובצים שם כארבעים חסידים אנשי מעשה ונחלקים שם לשלשה משמרות, המשמרה הראשונה זמנה קבוע לקום בחצות הלילה לומר תיקון חצות וללמוד בכנופיא עד אשר יאיר היום, בספר הקדוש עץ חיים ושמונה שערים ושאר ספרי דבי רב של האריז"ל, כפי הנמצא כתוב בכת"י מהרח"ו דוקא. משמרה שניה זמנה קבוע אחרי תפילת שחרית עד הצהרים וכו', משמרה שלישית מחצות ואילך וכו' עד זמן המנחה הסמוכה לערבית, [והרב החסיד עמהם בכל המשמרות]. אחר ערבית באים חכמים [לבד מהג' משמרות הנ"ל] בעלי סברא ללמוד מידי לילה גפ"ת ופוסקים עד חצות. בכל תפילותיהם מתפללים בכוונות האריז"ל כל המשמרות יחד, והרב החסיד עובר לפני התיבה להיות שליח ציבור, ותפילתם בנחת ורעדה, וקול דממה דקה, [ונועם ערב לכל שומע, כפי סדר הכוונות אשר איזן ותיקן הרב החסיד עיר וקדיש רבינו הרש"ש זיע"א]. אם יארע אונס להרב החסיד נותן רשות להסגן להתפלל במקומו, אך אין רשות להסגן לעבור לפני התיבה רק לעמוד ולהתפלל במקומו עכ"ל. ובאמת נפשם של המקובלים היתה קשורה מאד אל הישיבה לבלתי החסיר שום תפילה במקום קדוש זה^{כא}. הגם שהיו זמנים שמתוך

כא. והובא מעשה בשו"ת ברכות המים למהר"מ מיוחס, באו"ח סי' קל"ה, ובשו"ת מקור ישראל למוהר"י בורלא בס' ק"ה, שכתבו שם השתא הכא בשנת תקמ"ז היה עצירת גשמים והתענינו שלש תעניות קודם חנוכה ונענינו, ובי"ב שבט היה יום רביעי והתחיל רוח סערה ואח"כ התחיל שלג, ועשה כל היום ההוא ויום חמישי ויום שישי, אשר לא היה כמוהו ולא ספרו לנו אבותינו, באופן שעלה גובה השלגים למעלה מפתחי הבית ברוב המקומות, ונסתמו הפתחים והחלונות ולא יכלו לצאת מביתם, וברחובה של עיר שיעור קומת אדם ויותר. ומיום שישי לא יצא איש ממקומו, ודלתות העיר נשארו נעולים, וביום שבת קודש היה ט"ו בשבט לא נפתחו הבתי כנסיות, ולא קראו בס"ת, זולתי שבחמלת ה' על עיר הקודש, כאן נמצא מקום קדוש מדרשו של ש"ם, אשר מתפללים חסידים ואנשי מעשה לעשות כוונות, ובהשתדלות מהרי"ט אלגאזי קבץ שם כמו שלשה מנינים, והוציאו ספר תורה וקראו וכו', עכ"ל.

ששהו אנשי חו"ל את קיניהם נתבטלה החלוקה מדלית איסר והיו בדוחק גדול אעפ"כ אין נגרע מעבודת הקודש דבר, כי כל מגמתם הוא בתורה ותפילה וזיכוך הנפש.

גם היה מקום קדוש זה לתל תלפיות^{כב} ובכל עת צרה וצוקה היו כל חכמי ירושלים מתאספים לבית מדרש עליון זה ומשתתפים בתפילתם של המקובלים הקדושים והטהורים חסידי עליון וראש הישיבה היה ראשה של העיר כולה, והכל תלוי בזכותו הגדולה, כי שם צוה ה' את הברכה. ונוהגים כבוד בהרב החסיד כדין רבו מובהק, והיו באים שאלות מחו"ל ממזרח וממערב להרב החסיד והוא משיב להם ומורה להם את הדרך. עוד היו עושים סדרי תפילות בקדושה וטהרה ויחודים וזווגי המדות העליונות, ובקשות על הכלל ועל הפרט. וכן כתב בהקדמת הספר כפי אהרן^{כג} וז"ל לעיני כל ישראל הנני להודיע קדושת המעון הזה אשרי האיש יחזיק במעונו, וכבר בעיננו ראינו הרבה פלאים כי הרבה אנשים גם מארצות רחוקות כשהיו בצרה ח"ו שלחו נדבתם ע"י טלגרף להתפלל וללמוד בשמם במקום הקדוש הזה, ותיכף נענו וניצולו מצרתם. וכן בתחילת ספר מעיל קודש ובגדי ישע^{כד} כתב וז"ל גם אני אברכם יומם ולילה לפני היכל ק"ק בית אל ולפני כותל המערבי וכו', עכ"ל.

תורה

במקום קדוש זה אוה רבנו השמן ששון למושב לו, להסתופף עם עדת צדיקים, פנות צבאות קדושים, מראיהם כלפידים, שרפים עומדים, חכמי המקובלים, המיישרים דרכם במסילה העולה בית אל. ותחילת לימודו למד אצל המקובל האלקי כמוהר"ר וידאל קואינקה זלה"ה^{כה}. וזמן מסוים למד בישיבת 'חסד אל' אשר היה בראשות רבו

כב. מספר מדרשו של שם.

כג. להרב החסיד רבי אהרן עזריאל.

כד. למוהר"י פירא זצוק"ל.

כה. היה מגדולי חכמי המקובלים והמכוונים בישיבת בית אל, ולאחר מכן עמד בראשות ישיבת חסד אל בירושלים. והנה בן אחיו רבי בן ציון קואינקה זצוק"ל מו"ל המאסף, כתב עליו בספרו 'הזכרונות והתולדות' וזה חלק מלשונו שם, עלה לירושלים בין השנים תרי"א תרי"ג לערך, ובימים הראשונים לבואו סבל עניות גדולה מאוד, כי היה בעל משפחה גדולה, ולמרות עניותו לא חדל לעסוק בתורה ובחכמת הקבלה יום ולילה, ומהרה יצא לו שם גדול בתורה ובחכמת הקבלה, ותלמידים רבים נאספו אליו, וכמעט כל חכמי הקבלה בירושלים בדור ההוא ובדור שלאחריו היו מתלמידיו ומתלמידי תלמידיו, גם הרב הגדול החסיד המקובל כמוהר"ר פריסיאדו בכ"ר משה זצ"ל, אשר היה הרב החסיד בירושלים בדור שלאחריו, ואשר עשה לו שם גדול בחיבוריו "שמן ששון" חמשה חלקים, היה מגדולי תלמידיו

הנ"ל. ויסב'ר את ארז'י, בפרק כל כתבי, רבינו האריז"ל איש האלקים, חכו ממתקים, בעץ החיים ושערי המצוינים, והוא יבין שמועה, בנהר דעה, ספרא נה'ר, נהירו דעיינין, דמטמון ליה גליין, בשכיות החמדה, בסדר המדרגה, בשבילי דרקיעא.

גודל שקידתו ויגיעתו בתורה ניכרת מתוך ספריו, אשר זכה לשתי שולחנות, ונשתבח בשני מעלות, בבקאות עצומה ועיון עמוק^כ, והעידו עליו^כ שלמד כל פרק וכל לשון בדברי האריז"ל מאה ואחד פעם, ועל כל דבר שלא זכה להבין בכה בדמעות שליש^כ, וקיים בעצמו את מש"כ מהרח"ו בתנאי השגת החכמה^כ, שעל כל דבר תורה שלא תבינהו תבכה עליו כמה שתוכל. ועל זה הוסיף קדושה ופרישות מכל ענייני העולם הזה^ל, והיה מנקיי הדעת אשר בירושלים המושלים ביצרים^א, וסדר יומו התחיל קודם

וכו'. וכך היה מנהגו של מר דודי ז"ל ליל מוצש"ק אחר סעודה רביעית היה יוצא מביתו והיה נכנס לבית הכנסת, ושם היה כל השבוע עוסק בתורה עם תלמידיו יומם ולילה ממש, ובכל לילה לא היה שוכב במטה כלל רק במקומו שהיה לומד בו היה מתנמנם כשתים או שלש שעות קודם חצות, ובחצות הלילה ממש היה מתגבר כארי והלך לטבול (אפילו בלילות החורף הקרים), ואמר תיקון חצות בכוונות עפ"י האר"י, ואחר זה היה עוסק בתורה עד לזמן התפילה. אחר התפילה היו מביאים לו כוס קאוה עם חתיכת פת, ואח"כ היה שוב עוסק בתורה עד זמן המנחה וערבית, ואחר ערבית היו מביאים לו שוב קאוה עם חתיכת פת הבאה עם כיסנין, ואח"כ היה שוב עוסק בתורה עד שתים או שלש שעות קודם חצות, אשר אז היה מתנמנם עד חצות. ביום ו' ער"ש אחר קריאת שמו"ת בס"ת היה בא הביתה, ומשם היה הולך בעצמו לבית המטבחים והיה קונה בעצמו ראש כבש שאין בו חשש חומרא של טריפה לכל הפוסקים, והיה מביא לביתו בשמחה גדולה והיה עוזר לרבניית אשתו במלאכת הראש, ועוד הכנות לכבוד שבת עד חצות. ובחצות היה טובל ולובש בגדי שבת לבנים, והיה טועם דבר מה בשביל שבת, ואחר זה היה הולך לבית הכנסת לעסוק בתורה ולקרוא שיר השירים וקבלת שבת, ואחר ערבית בליל שבת קדש היה בא לביתו וסועד סעודת שבת, וישן בביתו במטה עד חצות לילה, ובחצות היה הולך לבית הכנסת. כה היה סדר עבודתו וסדר אכילתו דבר יום ביומו, הוא לא האריך ימים לדאבון לב, ונפטר בשנת תרכ"ב או תרכ"ג ב"ב אדר והוא כבן נ"ב שנה, עכ"ד יעו"ש עוד.

כו. והרחבנו בזה לקמן על ענין חיבוריו.

כז. כ"כ הרב באתי לגני בהקדמה לח"א, צדיק עובד אלקים ששנה פרקו מאה ואחד, וכן שמעתי ממו"ר הגאון המקובל רבי מרדכי בן שמעון זצוק"ל, וכ"כ הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א בקונטרס ארי במסתרים.

כח. הגאון רבי שריה דבליצקי בקונטרס הנ"ל.

כט. והוא בהקדמת מהרח"ו לשער ההקדמות נדפס גם קודם הע"ח בסוף ההקדמה.

ל. וכמו שהעיד עליו הגאון המקובל רבי עבדיה הדאיה זצוק"ל, בספרו דע"ה והשכל ח"ז סי' ט"ז אות י"ג, שכתב וז"ל כי אני ביודעו ומכירו שהיה איש כמלאך האלקים מי יגיד חסידותו וקדושתו, עכ"ל. לא. בספר חכמי ירושלים מובא מעשה על חכמי ירושלים, שנפשם חפצה למצוא מקום שיוכלו לשפוך

חצות כשהיה יורד בסולם לטבול בבור מים שהיה מתחת לביתו^ל וכן נהג אפילו בימות החורף הקרים בירושלים. ואח"כ היה בא בחצות הלילה לישיבה ומברך ברכות השחר ותיקון חצות בכוונות סידור הרש"ש, ואח"כ היה יושב ועוסק בתורה עד אור הבוקר, ושם לילות כימים, ויגע הרבה בכתבי האריז"ל^ל.

וכך בהיותו דבוק בתורה היה חולם בלילה על משנתו, ונתגלו לו סתרי תורה תעלומות חכמה, דרך השגה בחלום וחזיון לילה, וכמו שהעיד על עצמו בכמה מקומות. וז"ל^ל ובליל ו' לחדש טבת שנת תרי"ז^ל הראו לי בחלום ואמרו לי שכמו שהיה בחי' רפ"ח בד' שמות עסמ"ב היה ג"כ בשם אהי"ה, ואח"כ ראיתי בתו"ח שם ונראה שהחלום אמת, וזה חידוש גדול דלא פורש בדברי רבינו, עכ"ל. ועוד כתב^ל לגבי ע"ב שמות של ויסע ויבוא ויט וז"ל וכך השיבו לי בחלום טעם ב' אופנים אלו^ל הם אור ישר ואור חוזר וכו', עכ"ל.

סדר ראשי חכמי בית אל

והיה נמנה עם החכמים הרשומים עובדי ה' בכונה הבונים בשמים עליוניהם עפ"י סידורו של מרן רבנו הרש"ש זיע"א. ובשנת תרמ"ג נתמנה רבנו להנהיג ולשמש כראש

בו שיחם לפני הקב"ה, ולכן סמוך למעיין השילוח הנקרא מקוה של רבי ישמעאל כהן גדול, שכרו חדר קטן אשר היה נעלם מעין כל, ונקיי הדעת בירושלים אשר היו בטוחים בעצמם שהם מושלים על יצרם ולא פגמו מעודם בראיה ובמחשבה, קבלו זכות כניסה לחדר סודי זה שנקרא מסתרים, וניתן להם מפתח נחושת לפתוח בו שער החדר, אשר בו נכנסו והתייחדו עם קונם והורידו בו ביחידות כנחל דמעה על שכינתא בגלותא, ואיש לא ידע על זה זולת שלש עשרה הצדיקים עצמם. כל זה סיפר רבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנאט, בשבעה של הצדיק רבי הירש מיכל זצ"ל, שהיה מיחידי ק"ק בית אל, ובזמן הטהרה מצאו הח"ק על מתניו חגורה ועליה מפתח מנחושת, ולא ידעו פשרו של דבר, וכן מצאו על הרב שמן ששון בפטירתו, וכן רבי מאיר אויערבאך זצ"ל, ופתרון התעלומה היה כאמור ע"י רבה של ירושלים הנז' ע"כ.

לב. עדות מוהר"א סלאטקי זצ"ל.

לג. כל זה מדברי הראי"ז מרגליות שכן אמר לו רבו השד"ה, וכתבו בספרו אור זרוע לצדיק על צבי לצדיק ביאור לתיקוני הזוהר בדף מ"ז ע"ב.

לד. בש"ש על ע"ח רפ"ה דשער או"א.

לה. היה כבן ל"ג שנה.

לו. בש"ש על שער הכונות בדרושי הלילה דרוש י' אות ג'.

לז. היינו דייש בהם ב' אופנים אופן אחד ישר ולמפרע וישר, היינו פסוק ראשון ישר והשני למפרע והשלישי ישר. והאופן השני שכל הג' פסוקים מתחיל ביושר ו' ו' ו' כנז' בזוהר.

בית מדרש החסידים המקובלים ק"ק 'בית אל' ולעבור לפני התיבה, וכל עניני הק"ק נחתכו על ידו, כי תחלה וראש בהנהגת מקום קדוש זה היה מיסד הישיבה^{לח}, הרב החסיד רבי גדליה חיון זצוק"ל^{לט}, אשר עמד בראשה ועבר לפני התיבה משנת הוסדה בשנת תצ"ג עד לפטירתו^מ בשנת תקי"א. ואחריו עמד רבנו הגדול אור השמ"ש בגבורתו, מרן רבנו הרש"ש זיע"א^{מא}, רבן של חסידים ועובר לפני התיבה, ועמו תלמידיו

לח. כתב הרב אג"ן בספרו שו"ת חוקי חיים וז"ל תחילה וראש שפתח החצר והחזיק וקבע בה קהלה קדישא חסידים הנקרא היום בשם בית אל, היה החסיד המקובל האלקי כמוהר"ר גדליה חיון זצוק"ל, והיה דר בדירה העליונה. ואחריו לו קם הרב החסיד המקובל האלקי כמוהר"ר שלום שרעבי זצוק"ל, וגם הוא דר בדירה הנ"ל. ואחריו לו קם הרב החסיד המקובל האלקי כמוהר"ט"א זצוק"ל, ודר כל ימי ממלכתו בדירה הנז'. ובזמנו היה דר בדירה התחתונה הרב ח"י בשמ"ש זצוק"ל, ואחר פטירת עט"ר כמוהר"ט"א, עלה לדור בדירה העליונה הרב החסיד הרא"ש נכדו של הרש"ש זצוק"ל, עכ"ד. ואח"כ דר שם הרב אג"ן עצמו כל ימי ממלכתו.

לט. וז"ל הרחיד"א בשם הגדולים בערכו מהר"ר גדליה חיון ז"ל, הוא הקדוש והוא נולד בקושטאנדינא יע"א. והיה תלמיד הרב המופלא מהר"ח אלפאנדארי ז"ל, ובא לעה"ק ירושלים ת"ו, והלך בשליחות מצוה של עה"ק חברון ת"ו בלי כסף ובלי מחיר וחזר לעה"ק. ותמיד היה מוסיף קדושה ועסק בחכמת האמת וכוונת רבינו האר"י ז"ל בכל כחו. והיה מכוין כל כוונות הרב ז"ל במצוה ובתפלות אחת מהנה לא נעדרה, והכל בקדושה והתבודדות ופרישות. ובדורנו הי' חסיד מופלג מאד. ומתפלל על החולים, וזימנין דלחולה אומרים לו בחלום שניצול בעבור תפלת החסיד זי"ע.

מ. אמנם הר"ח טוב בבניהו במסכת פסחים דף כ"א, אחר הביאו בקיצור את מעשה הנהגתו של הרש"ש בבואו לעה"ק, שהראה עצמו כאדם פשוט ונעשה שמש בבית אל כתב וז"ל וע"י מעשה הכיר בו [רבי גדליה חיון זצ"ל] ותיכף ומיד הושיבו בראש ועשהו רבן של חסידים במדרש בית אל, עכ"ל.

מא. ז"ל הרחיד"א בשם הגדולים בערכו, מוהר"ר שלום שרעבי זלה"ה, אחד קדוש בדורנו מקובל מופלא, וכמעט הי"ל ספר עץ חיים שהוא הקדמות רבינו האר"י זצ"ל בסדר הרמ"פ ז"ל על פה ובקי בהקדמות על מתכונתן. וברוב בקיאותו וחכמתו העמיד כוונות האר"י ז"ל על בוריין כסדרן והלכתן. וכתב קונטרס גדול שמו רחובות הנהר לברר ולפרש ההקדמות היטב עומקן ורומן נימוקן וטעמן. והיה מכוין כל כוונות רבינו האר"י ז"ל. ובכל לילה אחר תקון חצות בסדר רבינו האר"י זצ"ל תקון רחל ותקון לאה כמשפט. היה מיחד יחודים כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בשער רוח הקדש, עכ"ל. ועוד נעתיק כאן מש"כ הש"ש בהקדמתו לפתח עינים על הרש"ש וז"ל נודע בשערים, מטמונים מסתרים. בפתחי שערים. את אשר הכין, כאן שנה רבי הקדמות מרובות לזכות את הרבים, הכינה וגם חקרה, ליהודים היתה אורה, זה כלל גדול בתורה, חד מן קאמייא, תנא דאורייתא, עיר וקדיש משמייא, דין גלי רזיאי, הרב החסיד המקובל האלהי שר שלום ידיע שרעבי זלה"ה, אחד מן הרמתיים, גבהו וגאונו, פום ממלל רברבן, ארכן ורחבן, נחל נובע מקור חכמה, כל תעלומה דמטמון ליה גליין, באמת הבניין, הן כל יקר ראתה עינו, בהדי כבשי מילי דמטמון, עשאן כסדרן, מדב'ר פאר'ן, תחת לשונו וכוין פתיחן ליה, דבר

הגדולים מוהר"ח דילהרוזה והרחיד"א ומוהריט"א ומוהר"ר אביגדור עזריאל^{מב}, והרד"ם ועוד, וזה היה עד לפטירתו^{מב} בשנת תקל"ז. ואחריו הרב החסיד הגאון מהרי"ט אלגאזי^{מב}, עד שנת תקס"ב. ואחריו לו קם הרב החסיד רבי חזקיה יצחק שרעבי זלה"ה^{מב}, עד שנת תקס"ח. ואחריו בנו הרב החסיד רבי אברהם שלום שרעבי^{מו}, עד

בעתו מדי יום ביומו, ומדי שבת בשבתו, און וחקר תקן ברוח מבינתו, לרוב המדבר של לשונו, מגלת סתרים, מעולפת ספירים, ונאספו שמה כל ההדרים, ממם העמוקים, והדברים עתיקים, דבר דבור על אופנו, בכל מדרגה ומדרגה של תיקון ועליית העולמות, עכ"ל.

מב. בעל זמרת הארץ, והוא היה התוקע בזמן רבינו הרש"ש ובזמן מוהריט"א.

מו. והיו רגילים חכמי המקובלים לערוך סדר לימוד גדול ביום פטירתו ב' שבט, וכמ"ש בספר כפי אהרן בהקדמתו, אשרי עין ראתה הלימוד הנז' ברזין עילאין, וממש נרגש השראת השכינה, כי זכות הרב הקדוש חופף עלינו, והבית ימלא ריחין ובוסמין טבין, כריח שדה אשר ברכו ה', חק' תפוחין קדישין, עכ"ל. ובאותו הלילה היו מתקבצים כל חכמי ירושלים וחשוביה והחכמים יושבים ועוסקים בספרי רבנו, ורבים מן ההמון באים ומצטרפים, ובבוקר אחר התפילה היו באים בהמון ומשתטחים על קברו זיע"א. ובאותו לילה היתה מתקיימת חלוקה גדולה לחכמי ויחידים בית אל, וגם לחכמי העיר איש לפי ערכו [ונשארו מסמכים ברשימת החלוקה ובהם מופיע הרב שמן ששון בין החכמים], ומנהג זה נשאר עד הדור האחרון. וסיפר לי מו"א הגאון רבי שלמה שליט"א, שהיה בילדותו הולך עם אביו הגאון המקובל מו"ז רבי מנצור בן שמעון זצוק"ל, שהיה מחכמי המקובלים בשיבת עוז והדר שבפורת יוסף, והיו באים יחד עם כל חכמי עוז והדר ללימוד בבית אל בלילה זה.

מד. וז"ל הרב אג"ן, ביתא דהווי בה שיתין הילולא, ועד האידנא הבית ימלא, וכתר שם טוב עולה, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מיום ה' שמה, מדרש לפרושים, שם ישבו שרים, נפש היפה חסידא, וגם פרושים והאיתנים מוסדי ארץ, הללו ראשי סנהדרות, שם ישבו כסאות, אחורי ארי, כלילא שרי, מלך בירושלים דנפיש נהוריה, עטרת תפארת, גולת הכותרת, ריש מתא וריש מתיבתא, מופת הדור מרן מוהריט"א זיע"א, הוא עמד על כנו, הדור הוא לפני קונו, כמעשהו ממנו רב, עכ"ל. ונתפרסם מחמת ספריו הגדולים, והם הלכות יו"ט, והוא פירוש על הלכות בכורות וחלה (נדפס יחד עם הש"ס). קדושת יו"ט שו"ת. (וכתב שם הרב אג"ן בהקדמה זה האיש מרעיש הארץ עיר וקדיש מן שמיא ריש מתיבתא וריש גלותא מלך שלם גולת הכותרת ליישראל לאב לגאון ולתפארת וכו' כל היד המרבה לשבח בא לכלל טעות כי לו דומיה תהלה), יו"ט דרבנן דרשות, ועוד.

מה. בנו של הרש"ש המכונה הח"י בשמ"ש, ונשאר לנו מכתביו כמה הקדמות, וכתב בספר אור השמש דאחר פטירת אביו רבינו הרש"ש, נבחר לרבן של חסידים, והרב מוהריט"א לריש מתיבתא ולעובר לפני התיבה, אמנם הוא נחבא אל הכלים ומסר את כל ההנהגה למוהריט"א, ומלך רק אחרי פטירתו. **מו.** נכד הרש"ש המכונה הרא"ש, נולד בשנת תקל"ה ומנעוריו גדל והתחנך בין כתלי בית המדרש הגדול והקדוש בית אל, וספג לתוכו אוירה של קדושה וטהרה וכל מדה טובה, והיה לאילנא רבא ותיקף, והיה כמעין המתגבר בתורת הנסתר, ובכל יום בבוקר בברכת אהבת עולם היו יורדים מעיניו נהרי נחלי דמעוות, ובימים נוראים היו פניו בוערות כלפיד, [וכמו שהעיד כ"ז הגאון מהרי"א אלישר זצוק"ל]. ובהיותו בן ל"ג בלבד, נבחר לרבן של חסידים ומנהיג ק"ק בית אל, ועובר לפני התיבה. והיה

שנת תקפ"ז. ואחריו הרב החסיד הראב"ד ז"ל, עד שנת תקצ"ד. ואחריו הרב החסיד רבי חיים אברהם גאגין ז"ל, עד שנת תר"ח. ואחריו הרב החסיד רבי חי ידידה רפאל אבולעפאי ז"ל,

נקרא בפי הכל בעל הנס, כי היה מפליא פלאות ופועל ישועות, ונפטר בכ"ה כסלו תקפ"ז בהיותו בן נ"ב שנה בלבד. והיה יום צרה ותוכחה, ויגדל המספד בירושלים, כי יצא ממנה כל הדרה, ולא הניח כמותו בקדושתו, ונשארו בכתב ידו חדושים בנגלה ובנסתר, ונדפסו ע"י חתנו הרב אג"ן ויקרא שמו דברי שלום.

מז. והוא הרב החסיד רבי אברהם בנו של הרד"ם, והנה בכמה ממוני ראשי חכמי בית אל לא הזכירוהו, וכתבו אחרי הרדב"ש את הרב אג"ן, אמנם מצינו בכמה ספרים שכתבו שהנהיג אחר הרדב"ש, הנה הש"ש בפת"ע דף ק"א ע"ד כתב וז"ל אשר בו היה מכיון מר זקני הראב"ד זלה"ה אשר היה ש"ץ בקהילתנו ק"ק בית אל יכב"ץ. וכ"כ האמל"י בשפת אמת דף ק"א ע"ד באות ב', והביאו הש"ש בפסק השמיטה שהדפיסו בריש ח"ב וז"ל סדר הנהגת השמיטה שנהג הרב החסיד הראב"ד ז"ל בשנת תקצ"ג, עכ"ל. ומבואר דהוא הנהיג, וגם הרב אג"ן במנהגי בית אל הנדפסים בריש ספר דברי שלום כתב באות ד', בשנת השמיטה תקצ"ג ראיתי נוהגים כסדר זה וכו', ושם הקשה ע"ז. וא"כ מבואר שלא הוא הנהיג, דאח"כ לענין אחר כתב וכן עשיתי מעשה בשנת תר"ג [שזה היה אחר פטירת הראב"ד וכו"ל], וכן מבואר בלשון היר"א בכמה מקומות וכמ"ש בספר קנין פירות בעמ' נ"ט כתב וז"ל זולת סידור הרד"ם ז"ל מכת"י בנו כמהראב"ד שהיה ש"ץ אחר פטירת מורי הרב דברי שלום זלה"ה. ועוד כתב בהקדמה לכוונות ר"ה הנדפס בסידור היר"א ח"ג עמ' רמ"ג, וז"ל וכן ראיתי למורי הרדב"ש ז"ל ובשנת תקפ"ח הרב כמוהר"א בכ"ר דוד ז"ל עמד במקומו להתפלל וכו', וכ"כ הרב שמ"ח גאגין ז"ל ואחריו קם עובר לפני התיבה הרא"ש נכד הרש"ש, והיה זה משנת התק"ע עד התקפ"ז. ואחריו מר קשישא הקדוש רבי אברהם בכ"ר דוד מאג"ר, ואחריו הרב הגדול רבי חיים אברהם גאגין וכו', עכ"ל.

מח. המכונה הרב אג"ן, נולד בשנת תקמ"ז לאביו החכם הכולל רבי משה גאגין, ואמו היתה בתו של הרד"ם, ונשא בזו"ש בתו של הרא"ש ז"ל שנתאלמנה, וממנה זכה להבנות. ובשנת תר"ב נתמנה לראשון לציון, וחבר כמה ספרים, מנחה טהורה עמ"ס מנחות, שו"ת חוקי חיים, חיים מירושלים דרושים, יריעות האוהל פי' לספר אהל מועד שהזכירו הב"י, ועוד חיבר סדר התעוררות הנהוג לאומרו בק"ק בית אל ביום ב' דר"ה, ועוד כמה הגהות לכמה ספרים, ונפטר בכ' אייר תר"ח ונקבר בחלקת המאג"רים.

מט. המכונה היר"א, נולד בירושלים בשנת תקס"ז, ובעודו צעיר לימים היה סופרו ונאמן ביתו של הרדב"ש, ונמנה בין תלמידיו המובהקים, והיה מגדולי חכמי המקובלים בדורו, וכולו היה שקוע בכוונות התפילות והמצוות ויחודים עליונים ותיקונים וסיגופים ותעניות, מלבד השיעורים שהיה מוסר יום יום, והיה מיגע כל ימיו בלימוד הזה, והרבה מגדולי המקובלים נמנו בין תלמידיו, והיה קנאי גדול לה' ולתורתו, ולחם במסירות נגד כל פרצה בדת, וחתום על כמה תקנות והסכמות. ובשנת תקפ"ו התקדש והטהר יחד עם רבו הרב החסיד הרדב"ש, ובפקודת רבו כתב את הקמיע להגנת העיר בשעת המלחמה, וזה פעל בדרך נפלא, ושום אדם לא ניזוק. אלא שהוא נפצע ברגלו, והיה צולע על ירכו וכלוא בביתו במכאובים גדולים, עד שנתבקש בישיבה של מעלה בט"ו סיון תרכ"ט והוא בן ס"ב שנה, ונתפרסם בסידורו עם הקדמותיו שנדפסו גם בספרו קנין פירות.

עד שנת תרכ"ט. ואחריו הרב החסיד רבי אהרן עזריאל^ג, עד שנת תרל"ט. ואחריו הרב החסיד רבי שלום משה חי גאגין^{יב}, עד שנת תרמ"ג^{יג}.

תפילה

ואחר כך כאמור נתמנה רבנו השמן ששון משנת תרמ"ג, לראש חכמי בית אל ועובר לפני התיבה^י. והעידו עליו^{יד} שכאשר היה מתפלל את תפילת העמידה היה עומד ללא תנועה כלל, ופניו מאדימות כלפיד, וכל כולו בסילודין, בנהר'ת המושכין, ודביקות בעילאין, ומוחו הזך היה משוטט בעולמות העליונים בסדר הכוונה, והנשמה הנאהבה, בעוזו וחבה, תתלבש באהבה, בעלותה למחצבה, להיות למרכבה, בסדר הכוונה, ומשם ימשך והיה, אשרי עין ראתה, אימה עליו נפלה, וקיים הלכה למעשה את מה שכתב בספרו^{יז} בביאור המושג לכוין וז"ל כשאנו אומרים יכוין ואפילו שהוא נעלם והוא להפשיט נשמתו ולהפרידה מן החומר, ולעורר בעולמות העליונים, עכ"ל. גם העידו שהיתה לו נעימות בקולו ועריבות להפליא בתפילתו, והיו באים ממרחקים^{יח} לשמוע נועם נהימת נעימות תפילתו בקדושה ובטהרה, במשיכת התיבות, עם פרטי הכוונות, בתנועות הקדושות, בנגינות המקובלות, מזמן רבנו הרש"ש והחבריא קדישא, בבית מקדש מעט זה. ובפרט במוצאי שבת קודש^{יט} שהיה מאריך הרבה בנעימה גדולה בפסוק

ג. נולד בשנת תקע"ט, היה נינו של רבי אביגדור עזריאל בעל זמרת הארץ, ונשא בתו של הגאון הצדיק רבי אליעזר פאפו בעל הפלא יועץ. ושנים רבות היה ראב"ד לעדת הספרדים בירושת"ו, וראש ישיבת שבת אחים, וחבר שו"ת כפי אהרן ב"ח, וספר און אהרן כללים, וספר דרושים מקור מים, נפטר בט' סיון תרל"ט והוא בן ששים שנה.

נא. נולד בשנת תקצ"ג, ובהיותו בן ט"ו שנים נפטר עליו אביו הרב אג"ן, ובאותה שנה נפטרה אמו, חבר כמה ספרים שו"ת ישמח לב, ישמח משה, שמח לבי, שמח נפש, סביב האהל, וכן הדפיס שוב את הספר דברי שלום, וכתב מנהגי בית אל, יצא כמה שנים בשליחות ק"ק בית אל, ונפטר בי"ב אלול תרמ"ג והוא בן חמשים שנה.

נב. עי' לקמן באות ע"ה המשך קצת סדר ראשי החכמים אחר השמן ששון. נג. והסגן בזמן הש"ש היה רבי אהרן אלנקוה, והיה ראב"ד לעדת הספרדים ומגדולי חכמי בית אל, ונפטר בי"ט אלול תרס"ו בן נ"ט שנה.

נד. שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א, ששמע בשם הרב חרל"פ שראה את רבנו השמן ששון בתפילתו כשהיה ש"צ.

נה. פתח עינים דף ט' סוע"א.

נו. שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א, וכן שמעתי בשם הגאון רבי עבדיה הדאיה וצוק"ל.

נז. כן אמר לי הגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א.

ויהי נועם שקודם יושב בסתר, שכידוע יש שם כוונות הרבה על ענין תוספת קדושת שבת לכל ימי השבוע, והיו באים בקביעות מהעיר החדשה שמחוץ לחומות, לשיבה שבעיר העתיקה לזכות לשומעו ולהכלל יחד עם הציבור קדושי עליון, ורבנו כמלאך משרת אשרי עין ראתה כל אלה.

ענוה

עם גדולתו בתורה הניכרת מתוך ספריו בעומק ובבקיאות עצומה בכל כתבי הארז"ל והרש"ש, אשר האיר עיני חכמי הקבלה בכל אתר ואתר. עם כל זה מצינו במקום גדולתו ענותנותו, וכתב בספריו כמה וכמה לשונות ענוה יתירה. ונביא קצת מהם, "אנה נוליך חרפתנו דאין בי דעת ולא תבונה להבין מה שיש להבין דבהקדמה זו מתיישב הדקדוקים הנודעים"^נ. "ואני בעניי יד עניי יתמי דיתמי אין אני כדאי וראוי להבין דבריו וכו', וכל מה שכתב אינו אלא לחכמים גאונים כמותו בקוצר אמיי"^נ. "ידענא בנפשאי איני כדאי אן עייל בר נפחא באתר זקוקין דנורא וכו' שאל יסמכו על הוראתי ועל שיקול דעתי והכרעתי עד אשר בדעתם הרחבה יבררו וילבינו הדברים כתלג חיוור ואם יסכימו לדברי אהיה סניף לסברתם ולשיקול דעתם והכרעתם"^פ. "יודע המחשבות ובוחן הלבבות, שלפניו נגלו כל תעלומות, ועומק חדרי בטני, כי לא בחכמה יתירה דאית בי נכנסתי לפני ולפנים לדרוש ולתור בעומק התורה הקדושה הזאת וכו', אולם חנני ה' לזכות את הרבים וכו'"^א. "וכ"ז שכתבתי אינו ח"ו לבוא נגד הרב הגדול מוהריט"א דמה אני ומה חיי, אלא יען ראיתי שהוא בעצמו נכנס בספק וכו'"^ב. "דידעתי מהות ערכי עלי בער ולא אדע"^ג. "ולהיות דענין זה עמוק עמוק וארוכה מארץ מידה, ורחבה מיני ים ידעתי פחות ערכי ומיעוט שכלי, דמה אני לבוא לפני הרים הגבוהים גאוני עולם בדברים העומדם ברומם של עולם, וגם שכבר עמד וטרח פטיש הימיני הגאון הגדול מר ניהו רבה הרב דב"ש זלה"ה די להיות זוכה להבין פירושו על דברי רבנו וכו'"^ד.

נח. כ"כ בש"ש על שער המצות סוף פרשת תרומה,

נט. כתב כן כלפי התורת חכם, בשמן ששון על שער הכונות דרוש ה' דחזרת העמידה אות ד'.

ס. כ"כ בפתיחה לש"ש ח"א.

סא. כ"כ בפתיחה לש"ש על שער הכונות.

סב. בסוף פסק השמיטה שהדפיס בריש הש"ש על ע"ח ח"ב.

סג. כ"כ בשער הכונות דרושי ר"ה פ"ח אות כ"ז.

סד. כ"כ בשער המצות פרשת ואתחנן ד"ה אח"כ.

גם יש עדות שקבל הגאון הגדול רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, שפעם אחת בעבור השמן ששון ע"י גאון הקבלה רבינו השד"ה בצעירותו, כשלמד בבית אל יחד עם הגאון המקובל רבי נסים עיני, ובשומעו לימודם אמר להם אשריכם שזכיתם ליכנס ולהבין פנימיות דברי רבנו האריז"ל, אבל אני עדין לא זכיתי ואני בחוץ. והוסיף הגרב"ץ זצוק"ל בזה הלשון, גדולתו של השמן ששון היא בכל מכמני התורה בעמקם, ובכל שורה בדברי רבנו האר"י והרש"ש, וגדול זה מוציא מפיו משפט שעדיין לא השיג את פנימיות חכמת הקבלה, ואמירה זו לשני חכמים צעירים ממנו בשנים, ענין זה מלמדנו שני דברים על גודל ענוותנותו כגודל לימוד תורתו, וכן על ההנהגה כיצד להרים קרנם של החכמים הצעירים.

עוד מצינו שהנהגתו היתה בפשטות ובענוה, וספרו זקני חכמי ירושלים^{סה} כי כאשר ביקר בעיר הקודש הרה"ק רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משינא, בנו של הדברי חיים מצאנז. הלך לבקר את רבנו בביתו, אולם לא מצאו כיון שהלך לשוק לקנות צרכי שבת, והמתין לו עד שחזר לביתו ובידו שתי קופות מלאים פירות וירקות וכדו', והשתומם מאוד על המראה בהיות איש קדוש וגדול זה אינו משתמש עם משרת, אלא הוא בעצמו טורח. עוד שמעתי^{סז} כי רבנו לא שינה מקומו בבית מדרשו בבית אל, ובמקום שישב כשבא בתחילה, שם נשאר גם שנתמנה להיות ראש הישיבה.

הערכת חכמי דורו אליו

ומאידך מצינו שרבנו היה נערץ מאוד על ידי גדולי דורו והדורות שלאחריו, אשר כתבו עליו בהערצה גדולה, ואצטט כאן כמה לשונות. הנה הלשם כתב עליו ז"ל^{סח}, אמנם זאת מצאתי את עצמי ראוי להודיע כאן בפרטות שכל הבקיאות המובא בספר זה וכן בכל הספרים שחנני הקב"ה אל יעלה בלב המעיין שבחכמתי שאבתי כל הבקיאות הללו וכו', ובפרט הספר שמן ששון כי הוא זלה"ה ע"י בקיאותו הנפלאה וע"י ציוניו האיר עיני בכמה מקומות וכו', ובהם אני משתמש למצוא כל אבני חפץ מאבני שהם וכו', אך מה גדול זכותם ורב טוב צפון להם מאל גמולות ה' וכו'.

סה. הובא בספר מדרשו של שם.

סז. כמדומה ממו"ר הגאון המקובל רבי מרדכי בן שמעון זצוק"ל.

סח. בספר הדע"ה ח"א במאמר על יסוד הספר סוף אות ה' ד"ה וכבר.

וכן היר"א כתב עליו ועל אחיו^{סח}, הני תרי אשלי רברבי אחי ומרחמי הרבנים המפורסמים בתורה ומדות מבני עליה מרשומי יחידי ק"ק בית אל היודעים ומכוונים, כמוהר"ר אפרים בן משה וכה"ר ששון בן משה הי"ו וכו'. ועוד כתב על רבנו ז"ל^{סח}, מעלת הרב הכולל חק"ל סוב"ר הרז"ם, מבני עליה, חד מן חבריא, מרשומי המכוונים, חזרן במצות^ט, כמוהר"ר ששון בן משה המכונה פריסאדו נר"ו וכו', עכ"ל.

עוד כתב עליו הגאון המקובל רבי אברהם גלאנטי מגדולי מקובלי דמשק בספרו אגן הסהר בסוף שער מטי ולא מטי ז"ל ותמהני על הרב שמן ששון דאע"פ שפרק זה ודאי מובן אצלו לפי גודל שכלו, עכ"פ היה צריך לפרש לנו זה הפרק באורך וברוחב כדי שיוכלו התלמידים כמוני להבין^{עא} יען בפרק זה לע"ד צריך נגר ובר נגר דיפרקיניה, עכ"ל.

עוד כתב אליו הגאון המקובל האלקי רבי שמעון אגסי זצוק"ל^{עב} ז"ל^{עב}, איש טהור שכולו מלא חסדים, תהלתו בקהל חסידים, רבה תוספאה, תנא ירושלמאה, גלי עמיקתא ומסתריתא, הכא תרגימו נהורייתא, בתורת ה' התמימה, צופה ומביט בשיעור קומה, מוכתר בכתר ענוה, קדוש יאמר לו, הרב האלהי, סובר הרז"ם, כמוהר"ר ששון בר משה ס"ט, אשר כבר יצא מוניטין שלו בעולם בחיבורו הקדוש הנקרא שמן ששון, המאיר עיני חכמים באמרותיו הנעימים, ואנא נפשאי ברך על ברכוהי, באמת אמרו עבד מברך לרבו וכו', עכ"ל. וחתם ביום כ"ה חשון תרל"ד.

וכן בהקדמת הגוב"י לשער ההקדמות כתב, זה יצא ראשונה ביאורים וצינונים מאדם גדול ומעלה, מראשי אלפי ישראל אשר עומדים זכותם לנו למגן וצנה רב וגדול, וימלא

סח. בהסכמתו על ספר התכונה למהר"ו שהדפיסו.

סט. בהקדמתו להדפסת שער מאמרי רשב"י ורז"ל שבשתדלות הש"ש ירושלים תרכ"ב.

ע. יש לציין כאן על ענין חזרן במצות על כמה ספרים שהשתדל בהדפסתם וכנ"ל. ועוד יש לציין לשונו שכתב בשער הזיווגים פ"ג אות ט' גבי מצות שלוח הקן ז"ל ותיתי לי דרדפתי אחר מצוה זו וקיימתי אותה ג' פעמים, עכ"ל. גם כתב בפתיחה לח"ה ז"ל שכל חשקי ותאותי לזכות את הרבים וכו', עכ"ל.

עא. הנה כתב כן עם כל גדלותו שהיה מתכתב עם גדולי המקובלים כהרב היר"א ורבי אליהו משען ורבי אליהו מאני ועוד, והיר"א בזמנו כתב עליו רב אחאי ורב נהוראי הוא הרב המובהק סו"בר הרז"ם כמוהר"א גלאנטי וכו', ועכ"ז כותב כן כאחד מתלמידיו, וגם טרח וכתב ונו"נ הרבה בדבריו בספרו אגן הסהר המודפס בסוף ספר זה.

עב. בעל שם משמעון על ע"ח ובני אהרן על שער הגלגולים ועוד ספרים.

עג. במכתב הודאה על ספרים ששלח לו. וכעין זה כתב ג"כ בספרו שם משמעון ברפ"ג משער א"א.

אותו אלקים בחכמה ובתבונה קדוש יאמר לו, קדושה ראשונה שקדשוהו שמים, פאר עוז הדרו נאדר בקודש, אשר עמד כמה ימים ושנים לשרת בקודש, הרב החסיד ועניו ראש חכמי ורבני בית אל, בעל המחבר שמן ששון בכמה חלקים שונים, אשר האירו ברקיו תבל, וישת לו הדרים בכמה פירושים וביאורים בשמונה שערים, לזכר עולם יהיה צדיק אשר ברוב חכמתו ויעש לו ציונים כלי יקר ושפתי דעת ורוב פנינים, בהקדמות אלו אחת לאחת יחדיו יהיו תמים עם הקדמות המבוארות בע"ח וכו', וזכותו יגן עלינו לפני אבינו מלכינו שבשמים, עכ"ל.

וז"ל הגאון רבי מסעוד הכהן אלחדד זצוק"ל^ד, א"כ אנן יתמי דיתמי ניקום ונפלוג על הראשונים כמלאכים [השמן ששון וחביריו], ונאמר בפה מלא ח"ו עליהם דלא צדקו רבנן בזה וכו', עכ"ל^ה.

עוד כתב הריא"ז מרגליות שאמר לו רבו השד"ה וז"ל^ו, אשר הרב שמן ששון היה מעבדי ה' בלילות וכו', ושם לילות כימים ויגע הרבה בכתבי האריז"ל, עכ"ל.

וז"ל הגאון רבי עובדיה הדאיה^ז, כי אני בידעו ומכירו שהיה איש כמלאך האלקים מי יגיד חסידותו וקדושתו, עכ"ל^ח. ועוד כתב עליו^ט בן העיד בגודלו גאון הקבלה החסיד והקדוש ראש רבני בית אל יכב"ץ השמן ששון זצוק"ל.

והגאון המקובל רבי ששון מזרחי^פ כתב^{פא}, הרב החסיד צדיק עובד אלקים ששנה פרקו מאה ואחד, רב בגוברין, הגאון העצום בתורת הח"ן המפורסם בעל השמן ששון

עד. בשו"ת שמחת כהן סי' צ"ה.

עה. מדבר שם כנגד השואל שכתב לדחות דברי "אריז' הלבנון אדירי התורה הרב שמן ששון וחביריו" כלשונו. ויש לציין בזה שהרב שמחת כהן היה ראש חכמי בית אל אחר רבי וידאל אנג'יל ששמש כראש החכמים אחר הש"ש עד שנת תרס"ז, ואחריו הרב שמחת כהן עד לפטירתו בשנת תרפ"ז, והיה מבוגר בשנים מהרב שמן ששון, שהלא הש"ש נפטר בשנת תרס"ג בן שמונים, והשמחת כהן בשנת תרפ"ז בן מאה ושבע, והוא מתבטא על הש"ש וחביריו שאנן יתמי דיתמי איך נחלוק על ראשונים כמלאכים.

עו. בספרו אור זרוע לצדיק על צבי לצדיק ביאור לתיקוני הזהר דף מ"ז ע"ב.

עז. בדעה והשכל ח"ז סי' ט"ז אות י"ג.

עת. וע"ע לקמן בהערה ק"ו מש"כ בזה.

עט. בשו"ת דעה והשכל ח"ג סי' י"ג.

פ. בעל המחבר ספר באתי לגני ה' חלקים.

פא. בהקדמתו לח"א.

ופתח עינים זצוק"ל, הפותח עיני המעיין בפירושי הנחמדים לעץ חיים ושמונה שערים והסידור וכו', ואשר הגדיל לעשות לציין כל דבר ודבר את המקומות הנזכרים בדברי הרה"ק וסה"ק שדברו בענין ההוא, עכ"ל. ועוד כתב^פ אך שמעתי שהרב ש"ש זלה"ה היה שונה פרקו מאה ואחד וחלילה לומר שלא נזכר מ"ש רז"ל בהדיא מפורש בשער הנקודים.

ואכן זכה רבנו ומקומו נקבע בין גדולי הרבנים בדורו, והיו מריצים אליו שאלות מרחבי העולם. כן נמצאו איגרות ששיגר^פ מארם צובא גאון הקבלה רבנו השד"ה זצוק"ל, בימי עלומיו אל רבן של חסידי בית אל רבנו השמן ששון, ושאל ממנו ספיקותיו בלימוד הח"ן. גם שמעתי ממו"ר^פ בשם רבו הגאון המקובל כמוהר"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, שהיה אומר שלענין חילוקי הדעות בסדר הכוונות, דעת הגאון בעל שמן ששון יכריע. ובאמת כל חכמי המקובלים שבדורו ובדורות שלאחריו הביאו מדבריו, וכנ"ל מדברי הלשם שהביא אותו פעמים רבות בספרו, וכן רבי אליהו מאני בכמה מקומות בספריו, ובספרו ברכת אליהו כינהו עמיתי בתורה. וכן הביאו רבנו הבן איש חי^פ, וכן השד"ה בספרו איפה שלימה בכמה מקומות, וגדולה מזו מצינו לרבי אברהם גלאנטי מגדולי מקובלי דמשק שכתב ספר שלם שרובו סובב הולך ע"ד השמן ששון, ועוד הביאוהו שאר המחברים בתורת הסוד.

תקנת הכלל

גם מצינו שהיה רבנו שקוד על תקנת הכלל, ונמצא חתום על כמה תקנות. ואציין קצת מהם, הנה בסביבות שנת תרל"ג הרעיש הגאון רבי מנשה סתהון על הני נשי המקטרים לשדים^פ, ונמצא הש"ש חתום שם, שהוא בכלל עבודה זרה גמורה. ושם ביאר הכח שנותנים להם ב"מ, וגורמין אריכות הגלות, ונדפס בספר 'כנסיה לשם שמים'

פב. בבאתי לגני שער עתיק פ"ד ד"ה יש למ"ה השיב שם על דברי האש"ל בהשגתו על הש"ש.

פג. כ"כ הגאון רבי יעקב משה הלל שליט"א בתולדות השד"ה שנדפס בריש ספר פאת השד"ה.

פד. הגאון המקובל כמוהר"ר מרדכי בן שמעון זצוק"ל, שהיה צדיק וחסיד וידען עצום בכל חלקי התורה כולה, נלב"ע בב' סיון תשנ"ד בן מ"ו שנה.

פה. בעוד יוסף חי פרשת תצוה ועוד.

פו. ושם מסדר כמה פעולות שהיו עושים ומביאים ומשתמשים בכוחות הטומאה, והיו מבקשים לרפאות החולים וכדומה והיה בזמנו מצוי הדבר.

בירושלים תרל"ד. עוד נמצא חתום בשנת תרל"ג נגד הקמת בתי ספר ללימודי חול וספרים חיצוניים ושפות זרות, והודפס בספר 'מעשה אבות' בשנת תרס"א.¹⁸

נראה שרבונו נסע בשליחות הישיבה הקדושה לגולה¹⁹, ומצינו בספריו שמתנה צערו שהיה לו בזה, שהוכרח לצאת לגולה בעבור צרת הבת ירושלים²⁰, וכן בכמה מקומות מזכיר שהוא נמצא בגולה.²¹

עוד התמסר רבנו מלבד השתדלותו להוציא לאור חדושי עצמו, גם השתדל מאוד בהדפסת כמה ספרים שהיו יקרי המציאות לזכות בהם את הרבים על אף דוחק הפרנסה שהיה לו. והם 'שער הכוונות' שהדפיס בשנת תרל"ג יחד עם אחיו רבי אפרים ורבי יוסף ויטאל²², ושם בהסכמת הראשל"צ רבי אברהם אשכנזי כתב עליו וז"ל שער הפונה אל נוכח פני חסין קדוש אור יקרות המתחסד עם קונו ה"ה מעלת הרב כמוהר"ר ששון בכ"ר משה יצ"ו, אח וטוב לבית ישראל ראש אפרים יצ"ו, אשר גם הוא טרח ויגע בעשר אצבעותיו העתים מזומנות וכו', עכ"ל.

עוד הדפיס יחד עם אחיו ספר התכונה למהרח"ו²³.

פז. ז"ל גם אני הבא לחתום למטה בראותו את כל הנ"ל, נעשה בשרי קרעים, על לא טובה השמועה, דאין זה דרך תורתנו הקדושה, ישראל קדושים בודאי לא יעזבו ישראל את דברי תורתנו הקדושה, ומנהגי ישראל הקדום נ"ע זלה"ה וככל ד"ס הנ"ל, אני הצעיר ששון בעל המחבר שמן ששון מק"ק חסידים בית אל יכב"ץ, עכ"ל. ועוד נמצא חתום על אותו ענין כנראה בתקופה מאוחרת יותר וז"ל גם אני באתי להקים דגל התורה לשם יחוד קוב"ה, הצעיר ששון בכ"ר משה פריסיאדו הי"ו, עכ"ל.

פח. כן הובא בספר יהודי המזרח בא"י לדוד משה גאון שנסע פעמיים לבבל ולהודו. פט. כ"כ בש"ש על ע"ח שער מ"ט פ"ה אות ד'. (הוא בח"ב ונדפס בשנת תרל"ה). וז"ל "ורצוני היה להכנס בענין זה והוא עמוק וכו', אין דעתי מיושב יסוד יסרני יה להלך בגולה מצרת הבת ירושלים יהי רצון שהוא יאמר לצדתי די כיר"א", עכ"ל. ואפשר שזה היה בשליחות.

צ. הובא לקמן בתולדות בתחילת הנושא על חיבוריו ושם בהערות קי"א קי"ב. צא. וכתב שם בשער הספר וז"ל ולהיות כי השער הזה צדיקים יבואו בו, ויד הכל ממשמשים בו ונתוספו ספסלי ומה שנדפס מעט מזעיר בדפוס סלוניק, מזה זמן חלפו הלכו, כי ע"כ העיר ה' את רוחנו ונתן בלבנו הח"מ לזכות הרבים, למען ילמדו ימים רבים להדפוס אדרא מכיסנו וממונינו בדפוס נאה ומשובח, ובתוספת הגהות וציונים אשר אינה ה' לידנו בבית מדרשנו בית אל מקום מקדשנו וכו', עכ"ל. ושם הביאו הגהות ממוהרימ"פ, והרש"ש, והרב אביגדור עזריאל, והתו"ח, והדב"ש. צב. וכתב שם הרב היר"א בהסכמה וז"ל ומאת ה' היתה כי נתעוררו במצוה גדולה כואת, הני תרי אשלי רברבי, אחי ומרחמי, הרבנים המפורסמים, בתורה ובמצות מבני העליה, מרשומי יחידי ק"ק

וכן תוך ספריו הדפיס כמה עניינים, כמו בחלק ב' בראשו הדפיס 'מדרש כוון שמים'^צ. ועוד שם 'סוד החשמל' למוהר"י גיקטיליא, ואח"כ הדפיס שם תשובה בענין השמיטה. ועוד בריש חלק ה' הדפיס ספר דרך חיים למהר"ו^{צד}.

עוד השתדל בהדפסת שער מאמרי רשב"י ורז"ל^{צה}, וכן בשנתו האחרונה השתדל בדפסת שער הגלגולים^צ, וכתב עליו הגהות וביאורים. עוד השתדל בהדפסת כמה ספרים יחד עם חברי הישיבה הקדושה בית אל, וערך מפתחות על 'נהר שלום'

בית אל, היודעים ומכונים כמוהר"ר אפרים בכ"ר משה הי"ו, וכה"ר ששון ב' משה הי"ו, אשר חשקה נפשם להוציא לאורה הקונטרסים הלז, להביאו אל מכבש הדפוס המשובח בעה"ק ירושלים ת"ו, והזילו זהב מכיסם וממונם בשעת דחקם נמנו וגמרו והוציאו לאורה עכ"ל.

צג. וכתב שם בראש הספר אמר הצעיר המחבר, ראיתי לעורר ולהלהיב לב האדם בעבודת ה', להתחיל זה ספרי הקטן שמן ששון ח"ב במדרש הקדמון והנכבד 'מדרש כוון שמים' ו'סוד החשמל' להרב המפורסם המקובל האלהי מהר"י גיקטיליא זלה"ה אשר כבר נדפסו משנים קדמוניות, ולא נמצא אף אחד בעיר ושנים ממשפחה וליוקר מציאותם חדשתי כנשר נעוריהם למען דעת מהות העולם ומהות ערך האדם, ולמען יכירו גדולתו יתברך ונפלאותיו אשר עשה וכו', עכ"ל.

צד. וז"ל שם בשער הספר, זה חדש ממש בהיותי מתעסק בעשיית חיבור זה, בא לידי אור הגנוז אשר לא היה לעולמים, אף בכתיבה כי אם אחד היה, הלא זה הו"ד נמצא גנוז בגני דבי מדרשו של שם, ואמרתי להביאו בדפוס, כל הכתוב לחיים, והוא ספר 'דרך חיים' למהר"ו ז"ל, תוכחות מוסר ואסיפה גדולה, בענין כמה איסורים של תורה העובר עליהם, ובהיות לומד האדם דרוש זה ימצא חיים ושלום, שממנו יתלבש במידת היראה ויתקן מעשיו להנצל מעונשים ויסורים קשים בעוה"ז, וכמה גלגולים הנזכרים בשער הגלגולים ובשער רוח הקודש לרבנו מוהר"ו זלה"ה, אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתות יום יום ולשמור משמרת מצותי ותורת, ויה"ר מלפני אבינו שבשמים שנזכה ונחיה ונירש טובה וברכה לחיי העוה"ב כיר"א עכ"ל.

צה. וכתב שם הרב היר"א בהקדמה וז"ל ועל הטוב יזכר שם המזיל זהב מכיסו להביאם לבית הדפוס אשר לא רצה להזכיר את שמו, והוא הוציא ההוצאות ע"י השתדלות ידידנו מעלת הרב הכולל, חק"ל סובר הרזים מבני עליה, חד מן חבריא, מרשומי המכוונים, חזון במוצות, כמוהר"ר ששון ב' משה המכונה פריסיאדו נר"ו, לפעולא טבא אמרין איישר חיליה, וכתר שם טוב עולה וכו', עכ"ל.

צו. וכתב שם המלהב"ד, כעת אינה ה' לידי חבוב מצוה רבה ויקירא, לאדפוס אדרא האי ספרא נורא שער הגלגולים ע"י התעוררות רגש הקו' מנ"ר רבין חסידא, ראשון המעלה, לשם ולתהלה, בקהל קדושים רבה, בית אל ימצאנו, תהלתו ותפילתו הזכה, בדברים העומדים ברזומו של עולם, מלא רוח חכמה בחכמה האלהית, כקש"ת הרב החסיד המפורסם בכל קצוי תבל ששון בכ"ר משה המכונה פריסיאדו נר"ו, ואין מן הצורך להאריך בשבחיו של אותו צדיק, כבר נודע בחיבוריו הקדושים שמן ששון ה' חלקים, ביאור נפלא על ספר הקדוש עץ חיים ושמונה שערים, אשר דבריהם יוצאים מפי עליון בוצינא קדישא האלהי הקדוש רבנו האר"י זצוק"ל וכו', עכ"ל.

המודפסים בסוף ספר 'אפר יצחק'^צ, וכן ערך מפתחות על 'תורת חכם' ונשאר בכת"י. גם היה בדעתו להדפיס ספר 'סולם העליה' להר"י אלבוטיני על חכמת הצירוף^{צח}, ואף העתיקו והעיר עליו הערות^{צט}, אולם לא יצאה מחשבתו הטובה לפועל.

יסורין

עוד נצטרף רבנו בכור העוני, וכמו שנראה בכמה מקומות בספריו. ושמעתי^פ מעשה שבאו מחו"ל אחר ששמעו שמעו ע"י ספריו, והגיעו לביתו בערב שבת קודש ומצאו שאין בביתו לא כסא ולא שולחן, והרב וב"ב יושבים על המחצלת לסעודת שבת. וכששאלוהו מדוע מציין בכתביו למקום פלוני ולא מביא מה כתוב שם, ענה להם דלא רק שאין לו את הוצאות הדפוס, אלא אפי' לנייר ודיו אין לו, ולכן ממעט בכתובה. וכן מצינו לשונות בספריו "ולהיות שאין ידי משגת להביא כל דברי לבית הדפוס אני מקצר בלשונו הארוך"^{פא}. "ואפי' שידעתי כי אין הקומץ משביע מהנדבות הנז' לגמר מלאכתי הוכרחתי במעשי ללוות ולווי עלי ואני פורע, ובחסדי ה' ובזכות תורתו אני בוטח כי הוא יעזור אותי על דבר כבוד שמו וכו'"^{פב}. "ולהיות דאין ידי משגת לצורך הוצאות הדפוס ולאהבת הקיצור אין אני מאריך להביא כל לשונות רבנו בכ"מ"^{פג} והסתכלות רבנו על ענין זה מבואר בכתביו וז"ל^{פד}, בביאור כוונת המשנה הכל מעלין לארץ ישראל, והיינו

צז. וכמ"ש שם המחבר אפר יצחק וז"ל וכל זה שלקטנו אני וח"ר וידאל קואינקה זלה"ה, וח"ר פריסיאדו ב' משה הי"ו.

צח. וז"ל בשמן ששון בשער ג' פ"ב אות ב', אחר הביאו שם מענין חכמת הצירוף כתב וז"ל וכל ענין זה הוא עמוק ונסתר והרבה טרחתי ויגעתי בענין זה של חכמת הצירוף, ומצאתי בכ"י ביד איש זקן ונכבד י"א פרקים בענין חכמת הצירוף, וגם ציור כל הרל"א שערים בציור, ובס"ד יעלה לבית הדפוס עם חיבור זה בסוף הספר, עכ"ל. וי"א פרקים אלו הוא ספר סולם העליה הנז' ועמ"ש שם בשערי ששון. צט. ובמקום אחד כתב וז"ל אמר הכותב ששון ב"מ הי"ו לע"ד לפי מ"ש מהרח"ו בענין היחודים נראה דטוב יותר בלילה אחר חצות, עכ"ל.

ק. בשם הר"ג ראובן גרוס ראש ישיבת שער השמים, ששמע מראש בי"ד של חסידי ירושלים הרב ישראל זאב מינצברג זצ"ל. וכמ"כ שמעתי מהרב מרדכי עטיה שכשהשר מנטפיורי ביקר את השמן ששון בביתו וראה שאין לו שולחן וכסאות והוא וב"ב יושבים על ארגזים, וארגז גדול לפנייהם במקום שולחן, ובקש לקנות לו שולחן וכסאות, דחה השמן ששון את בקשתו באופן מוחלט.

קא. כ"ה לשונו בש"ש על שער מאמרי רשב"י בפר' תרומה בספרא דצניעותא ד"ה שם וז"ס שהקב"ה.

קב. כן לשונו בפתיחה של הש"ש על ע"ח ח"ב.

קג. כן לשונו בש"ש על שעה"כ בענין ויהי נועם אות ט"ז.

קד. בשער המצות פרשת כי תצא בתחילת מצות שילוח הקן.

להעלות מ"ן ועולה לנוק' שהיא ירושלים, וכן אנו רואים בעינינו שכל אנשי ארץ ישראל כולם עניים ונצרכים, ובאים נדרים ונדבות מאחינו בני ישראל עם קדוש לה' אלהינו רחמנים בני רחמנים מזרע אברהם יצחק ויעקב ע"ה, ומזה הם מתפרנסים. וזה גורם עליית מ"ן בעולמות העליונים, וזהו גדולה צדקה שמגיעת עד כסא הכבוד וכו', ועי"ז מתרבים אוכלוסיה ובאים כל ישראל לארץ ישראל, וזהו עד שיכנס בירושלים של מטה וכו', עכ"ל.

כתב רבנו בפתח עינים בכוונת בשכמל"ו דף כ"ה ע"א וז"ל ובענין לכוין בליל פסח ההארות אלו ללאה עיין מ"ש לקמן בק"ש דליל פסח משם הרב דוד מאג'אר בסדורו שכתב לכוין לנוקבא סתם ולא בשם לאה ושם כתבתי ראה וסתירה לזה ועלתה הסכמתי שלא לכוין כלל דשב ואל תעשה עדיף. ועתה ראה ראיתי מעשה גדול ונורא בעבור אשר בטלתי כונה זו מלכוונה בשב ואל תעשה, וע"כ צריך לכוין נוק' סתם, דבאמת אמרו ראשונים כמלאכים ואין לשנות. וכ"כ בכוונת בשכמל"ו דליל פסח בדף פ' ע"ד אחר שהאריך להוכיח דשב ואל תעשה כתב וז"ל אחר זמן רב ראה ראיתי דצריך לכוין נוקבא סתם ואין לשנות וראשונים כמלאכים, וכך מנהיגו פה ק"ק בית אל יכב"ץ לכוין נוקבא סתם, ומעשה נורא אירע לי בענין זה דרציתי לשנות שלא לכוין, ולזה חזרתי ודקדקתי דצריך לכוין נוקבא סתם. וכתב רבי עובדיה הראיה צוק"ל בשו"ת דעה והשכל ח"ז סי' ט"ז אות י"ד וז"ל פוק חזי מש"כ הפתח עינים ז"ל בענין לכוין נוק' סתם מכיון שלא נבטלה בפסח, שהוא היה דעתו שלא לכוין אפי' נוק' סתם, ושוב כתב אחר זמן וכו' [והוא הלשון הנ"ל כאן], והנה ענין המעשה שאירע לו לפי מיטב ידיעתי מיודעי דבר, שיצא לו מין גידול בעורף, שהוא מקום עמידת לאה שהיא תמיד בעורף, ומזה הבין שהוא על דבר שרצה לבטל ענין הכונה של נוק' סתם, ולכן חזר ודקדק שצריך לכוין, ולפי מה שאומרים שהמחלה שממנה לא קם ק"ה היא מצד הגידול הזה שיצא לו בעורף, עכ"ל.

קה. אם כנים הדברים הרי שסבל מזה הרבה שנים, שהרי הפת"ע הודפס בשנת תרמ"ט. קו. ובהמשך דבריו שם כתב וז"ל והנני מגלה סוד שלפני שבועות אחדים לפני חג הפסח נראה לי בחלום הש"ש עם הרבנית שלו, והיא תיכף רצתה לתת לי מפתח בית הכנסת, ואמרתי לה שיש לי מפתח. ואמנם בהסתכלי תוך הבית מהחלון, ראיתי את הרב איך קשור באיזה מטפחת בצואר בעורף, ולא זכיתי להבין מה פתרון של החלום, ואיך עד היום הזה ששים שנה אחרי פטירתו עוד לא נתרפא מזה, וכי מה פתאום הראוני החלום הזה אחרי ששים שנה מסילוקו, וכן רק בימים האלה לפני חג הפסח. אך שוב התבוננתי, שבודאי שכבר נתרפא ממחלה זו והוא נקי ובר, אף מצד הקב"ה מדקדק

אשכנזיה דרבי

רבנו נתבקש בשיבה של מעלה בחוה"מ פסח, ביום י"ח ניסן תרס"ג, ונטמן בהר הזיתים בחלקת המג'ארים. וכה פורסם בכתב העת החבצלת, 'ביום רביעי חול המועד פסח, גוע הרב המופלא המקובל המפורסם מו"ה ששון פריסיאדו בכ"ר משה, ראש ישיבת המקובלים קהל חסידים אשר במדרש בית אל, כבן שמונים שנה היה המנוח ז"ל במותו, לא מילדי ירושלים היה, כי אם מגדולי שעשועיה. כי בהיותו בן שנתיים או שלש הובא הנה מבוססניה ארץ מולדתו, בלויית אחיו הגדול ממנו הרה"ג מ' אפרים בכ"ר משה ז"ל, חד מגדולי דייני ירושלים בדורנו, בכבוד גדול למאד הובל לקברות והמון אדם רב לאלפים נהרו אחרי מטתו, תנצב"ה.

וזה נוסח מצבתו,

"מ"ק הרב הכו' כמוה"ר ששון המ' פריסיאדו ב' משה זצוק"ל
ראש חסידי ק"ק בית אל יכב"ץ בעהמ"ח ס' ששון ששון ופתח עינים
שנתבקש בשיבה ש"מ בח"י לחודש ניסן התרס"ג תנצב"ה.

וכה כתב עליו נכדו רבי חזקיהו ששון בכ"ר משה שהיה מחסידי בית אל^ק, "אנכי השפל יוצא מבית קדשי הקדשים, הנאנח בשברון מתנים, אל הלך ארון האלקים, אבינו רוענו עט"ר מור זקני הגאון המשתדל^ק זצוק"ל, ווי לנו אללי לנו, אבידה גדולה אבדנו, הוא היה לנו לעינים בכל מחסורנו, וכו'. ועוד כתב שם המלבה"ד לדאבון לב שבמשך זמן הדפסת הספר נסתלק ארון הקודש כבוד מעלת הרב החסיד הנז' זצוק"ל, אשר השתדל בהדפסה, וי דחסרה ארעא דישראל גברא רבא ויקירא, חסידא קדישא ופרישא נבג"מ וזיע"א. ועוד כתבו חו"ר בית אל שם בתוך דבריהם, "ושואלים הלכו ליותר ייפוי השער הזה הגהות וציונים מאת הרב החסיד המקובל האלקי חק"ל כמוהר"ר ששון ב' משה, ונעתר לבקשתם. אהה! אללי! המות מחצה כליותינו עשתה שמות בעיר אלקינו, שלחה חצי זעמה וחרון אפה, ויגדע עץ שמ"ן, שתול על פלגי מי

עם חסידיו וכו', כ"ז כונו להראות לי שלא לזוז מן המנהג שנהגו ראשונים, לחסר איזה דבר מן התפילה במיוחד ברכת מעין שבע שחל בימים האלה פסח בשבת, שצריך לאומרו וכו'. ובכן דא תהא למיקם דאין לזוז מדברי רבנו הרש"ש זיע"א, יתד בל תמוט, והוא רחום יכפר עון אלה הרוצים לבטל דברי הרש"ש זיע"א ומנהג ראשונים כמלאכים וצו"מ עכ"ל.

קז. הודפס בפתח השער בשער הגלגולים.

קח. בהדפסת שער הגלגולים עם הגהות וביאורים שלו ובאמצע ההדפסה נלב"ע.

התורה, ויעל אל האלקים בחוה"מ חג המצות ח"י לחודש ניסן, לעמוד חי לפני ה' אל המנוחה, נשמתו הטהורה שבה אל בית אביה אל מקום מחצבתה, יה"ר תנצב"ה וזרעו ירש ארץ, בראותינו מצב העוני השורר בחיק זרע הרב הנ"ל זצוק"ל וכו', כ"ד החותמים בברכה חו"ר ק"ק בית אל יב"ץ העומדים על הפקודים בש"א לחודש סיון התרס"ג וכו'.

הצעיר	ע"ה	הצעיר
וידאל ב' חנוך אנג'ל	מכלוף שרביט	בכור אהרן אלנקווה
ס"ט	ס"ט	ס"ט

חיבוריו

הנה נודע בשערים, סיני ועוקר הרים, המאיר לארץ ולדרים, בספריו הקדושים, המאירים כספירים, הכי קרא שמו שמן ששון ופתח עינים, אשר עליהם עמל ויגע כל ימיו, וכבר מגיל צעיר החל רבנו בכתיבת ספריו^{קט}, בבקאות מופלאה, ועשה כמה מהדורות, ועליהם הוסיף במשך השנים^ק, עד שהביאם לבית הדפוס. וטרח ושקד על ספריו בכל אופן ובכל מצב, וכמו שהעיד על עצמו בכמה מקומות וז"ל^{קא}, "והבן כי קצרתי להיותי בגולה ואין בידי ספרים לכתוב בארוכה", "וצריך להתיישב בדבר עוד בזה ועתה אין הפנאי מסכים דאני הולך בגולה"^{קב}, "ולעתות כאלה איני במקום ישוב לראות הענין זה במקומם"^{קג}.

ובכל חלקי ספריו הקדושים מתגלה רבנו בכל זוהרו והדרו כשר בחכמת הקבלה,

---

קט. שהרי כרך ראשון נדפס בשנת תרכ"ט, בהיותו כבן ארבעים וחמש, וקבלנו שעשה ג' מהדורות עד שהביא לבית הדפוס ולא נכתב כולו בב"א אלא במשך כמה שנים.

ק. הנה רוב ספריו מסודרים על סדר אותיות, ובניהם יש דיבורים בלי ציון אות, אלא מתחיל מ"ש וכו', אפשר שהם דברים שהוסיף אח"כ, ובכמה מקומות נראה בודאות שלא נכתבו בחדא מחתא, וכן נראה מכת"י על שער המצות שזכינו לראותו, שהוסיף בכת"י הרבה הוספות אחר שכתב את עיקר הכת"י, [ולכן במהדורה זו שיניתי את מקום כל הדיבורים שאינם מתחילים על סדר האותיות אלא בד"ה מ"ש, לעשותם כסדר הע"ח, או שעה"כ, כיון שראיתי בכת"י שפעמים הוסיף בכתיבה במקום שנשא פנוי אף שאינו על הסדר ממש, ולכן עדיף ההדפסה על הסדר, אמנם סדר האותיות לא שיניתי אף אם אינו ע"ס הע"ח, וציינתי עליהם בכוכב במקום שאינו על הסדר].

קיא. בש"ש על ע"ח שער רפ"ח פ"א אות ו'.

קיב. כ"כ בש"ש על ע"ח שער השמות ספ"א אות י"ב.

קיג. כ"כ בש"ש על שעה"כ בדרושי הלילה דרוש ט' אות ו'.

בקיאותו ניכרת בכל דף ודף מספריו הקדושים, עשרות ציונים ומראה מקומות נמצאים בכל עמוד ועמוד, וטמונים תוך הציונים קושיות ותירוצים ולשונות מקבילים, והנה בחלקים א' וב' בביאורו על עץ חיים קיצר רבנו יותר מבשאר ספריו^{ק"י}, ותוך הציונים מובאים כמה שמועות בדברי הרב עם פלפלת כל שהוא וישובים עמוקים לאמיתה של תורה^{ק"י}, ובלא שהלומד יעיין בלשונות הרב שציין וידקדק בהם ויצרף אותם עם דבריו שכתב, פעמים רבות לא יוכל לירד לסוף דעתו. ובחלק ג' על שער הכוונות ובפתח עינים על סידור הרש"ש שם האריך יותר להאיר עיני חכמים לסלול נתיב הכוונות, וכתב קושיות ודקדוקים רבים בכל פרט ופרט, ויסודות ומהלכים בכל עומק פרטי הכוונות, וכל מהלכיו מיוסדים על אדני פז על פי שיטת המאור הגדול השמ"ש בגבורתו מרן הרש"ש זיע"א, להבין סתרי וסדרי הכוונות על בוריין להעלותן בסילודין וליכנס בהם לפני ולפנים, עד שאפשר לומר בבירור שספרי רבנו^{ק"י} ראש וראשון לבאר תורת רבנו האריז"ל וכוונת הרש"ש, אשר בלעדיו כמעט ואין איש מרים את ידו ואת רגלו בבית מדרשו של תורת האריז"ל, וכמעט שאין קושיא או דקדוק מכל רבבות הנקודות שיש לעמוד עליהם בתורת האריז"ל שלא עמד עליהם. ומי לנו גדול מגאון הקבלה החכם השלם כמוהר"ר השד"ה זלה"ה, אשר נודע בגודל עיונו ועומק חידושי ומהלכיו, שכמה יסודות ויישובים עמוקים שכתב, הלא המה כתובים וטמונים בקיצור ורמיזה בדברי השמן ששון [ופעמים שציין עליהם], וכן עוד כמה וכמה חכמים ששורשם ומהלכיהן כתובים בספריו.

וזאת למודעי, שזכה הרב שמן ששון ז"ל לשתי שולחנות, ונשתבח בשתי מעלות: בבקיאות, ובעיון, אמנם לרוב מעלתו בבקיאות והתפרסמותו בה, הסתירה והאפילה מעט על מעלת העיון שבו.

ומעלתו בבקיאות שהיה יודע כמעט בעל פה כל דרושי הרב ז"ל, וכל ספר עץ חיים הקדוש על חמישים שערי, וכל השמנה שערים של מוהר"ח ז"ל, וספר מבוא שערים

קיד. עי' לעיל מש"כ בתולדות לענין עניותו.

קטו. ואמנם ספרים נפלאים אלו נכתבו בקיצור נמרץ וברמזים נעלמים, וגם דא עקא שהדפוס לקה בטעויות הדפוס, ויחנו בחסר'ות, ודין גרמא לביטולה של תורה, שלא יכלו המעיינים לבוא אל תכלית כוונתו, ולדלות פנינים יקרים ושרשים ומהלכים נפלאים בכל תורת הסוד, ולזה נתחזקנו בעז"ה לתקן ולהועיל לי ולבני גילי, לזכות ולטעום מנופת צופים ולנסות להבין כונותו בכל ציון, יחד עם תפלה שלא אטעה בכוונתו ח"ו כי לתקן שלחוני.

קטז. מתוך דברי הגאון המקובל הרב יעקב משה הלל שליט"א בהסכמתו לספרנו זה.

ופרי עץ חיים ועולת תמיד, ושאר ספרי הרב ז"ל. וכן היה יודע ומכין כל סידורי מרן הרש"ש זיע"א, חול שבת ומועדים, והוא היה הראשון שסידר לכל פרק ולכל דרוש ציונים לשאר המקומות המקבילים בדברי הרב ז"ל, על דרך ספר "מסורת הש"ס" על התלמוד לרבי יהושע בועז ולרבי ישעיה פיק ברלין זצוק"ל. וכן חיבור השמן ששון ועץ חיים ושער הכוונות הוא ממש מסורת הש"ס לספרי הרב ז"ל.

וכמו כן המעלה השניה שהיתה בו - מעלת העיון, שבהרבה מקומות בקושיותיו ותירוציו מפרש ומבאר לדברי הרב ז"ל ופותח את הסוגיא ומעמידה לפני הלומדים, ומבלעדיו היו מגששים כעיוור באפילה. וגם בעינינו כונות סידור מרן הרש"ש זיע"א, הוא המסדר ומבאר ומעמיד הסוגיא לפני הלומדים, ומשנתו ברורה בכל מקום.

וצא וראה שאין אחד בכל הדורות האחרונים שזכה לחבר חיבור ופירוש גדול על כל פרק ופרק מספר עץ חיים, ועל כל דרוש ודרוש מדרושי שער הכוונות, ועל כל תיבה ותיבה מסידור מרן הרש"ש זיע"א מתחילתו ועד סופו, וכן פירוש וביאור על השמונה שערים, והרב שמן ששון משמייא קא זכו ליה בסיעתא דשמיא לחבר חיבורים כאלו, מחמת שקידתו העצומה וגודל יגיעתו בתורה, וקדושתו ומעלתו שזכה לזה. ואין ספק שחיבוריו וספריו של הרב שמן ששון השפיעו לדורות, ועלתה כמה מדרגות בגילוי והבנה, מחמת חיבוריו הקדושים.

דרכו של רבנו להזכיר בספריו ולהביא מחכמי הדורות שלפניו ומחכמי דורו, ומהם בעיקר מהתורת חכם קי, הריפ"ש קי, והרדב"ש קי, שהביא וציין כמעט לכל דבריהם. וכן

קי. ובכמה מקומות כתב עליו בהפלגה, כמו בש"ש בדרוש ה' דחזרת העמידה אות ד' וז"ל "ואני בעניי יד עני יתמי דיתמי אין אני כדאי וראוי להבין דבריו בכמה מקומות טרחתי ויגעתי ולא זכיתי להבין בכל הצורך וכל מה שכתב אינו אלא לחכמים כמותו בקוצר אמיץ", עכ"ל. ועוד כתב בפ"א מדרושי ק"ש סוף אות ד' וז"ל "ועי' בספר תורת חכם בכ"מ שכתב לבאר דברי הרש"ש זלה"ה ואני לא זכיתי להבינם ואני נגרר אחר האר"י זלה"ה והרש"ש זלה"ה שכתבו להבין הדברים כפשוטם, (לאיש אשר כמוני), ואפי' שאין הדברים כפשוטם", עכ"ל. וכעין זה כתב בעוד מקומות.

קיח. וכתב עליו בש"ש על שעה"כ בדרושי העמידה דרוש ו' בברכת מודים, היה מכין בקהילתנו של הרש"ש זלה"ה, והיה מרשומי הדור מפורסם, [ומה שהקשה עליו שם איך נעלם ממנו דברי הרש"ש, כתב עליו עוד הש"ש עצמו במקום אחר בדרושי ערבית סוף אות י"ט וז"ל אח"כ ראיתי להרב הוראת שעה דף מ"א בענין תפלת ערבית שהאריך בכל זה, ודרך אחרת אתו וצלל במים אדירים לישב כל דברי רבינו, וכל מה שכתב נראה יען עדיין לא ראה תורתו של הרב ש"ש זלה"ה, אשר האיר לנו עינינו בכמה הקדמות נפלאות הצריכים לחכמה זאת].

קיט. וכתב עליו בש"ש על שער המצות פרשת ואתחנן ד"ה אח"כ וז"ל פטיש הימיני הגאון הגדול מר

ציין כמעט לכל דברי האמת ליעקב בכל מקום שמוסיף לחדש ע"ד הרב, וכן מהאור זרוע למוהרמ"פ, וכן מהחסדי דוד להרד"ם^ק וכן הביא בעשרות מקומות מהרב שד"ה^{קכ}, ולפעמים הביא הרב שד"ה בשם מ"ד חרש"ק^{קכ}, ובפירושו על שער הכוונת ופתח עינים הרבה להביא מהיר"א^{קכ}, וכן בהרבה מקומות מהרב אביגדור^{קכ}.

עוד אביא כאן רשימה חלקית של חכמים שהזכירם כמה פעמים, הח"י בשמ"ש^{קכ}, הרב חיד"א^{קכ}, מו"ז הראב"ד^{קכ}, הרב אג"ן^{קכ}, מוהר"א משען^{קכ}, מוהר"א מאני^{קל}, מוהר"נ עני^{קלא}, מקדש מלך^{קל}, רבי יעקב ליב^{קל}, הרמ"ז^{קל}, וכן בכמה מקומות הזכיר

ניהו רבה הרב דב"ש זלה"ה די להיות זוכה להבין פירושו ע"ד רבנו וכו' עכ"ל. וע"ע לעיל בהערה מ"ו. קכ. עי' לעיל מש"כ בהערה י"א.

קכא. והוא ר"ת שדה הארץ והוא ספר 'דגלי אהבה' לרבי אברהם בכ"ר שמואל מיוחס בעל שדה הארץ, וקראו על שם ספרו זה. ונדפס בירושלים בשנת תשס"ג ע"י ישיבת אהבת שלום ושם בראש הספר מתולדותיו.

קכב. ולא נודע לנו פשר ר"ת אלו ועי' בתולדות הרב דגלי אהבה הנ"ל בהערה 96.

קכג. ועי' לעיל הערה מ"ט מש"כ.

קכד. בעל זמרת הארץ ופעמים שמביאו בשם ספרו, והוא להרב אביגדור עזריאל מתלמידיו המובהקים של הרש"ש.

קכה. הביאו בהרבה מקומות בפת"ע ואציין חלקם, בכונת ק"ש ביוצר אות כ"ו ד"ה ובענין, דף כ"ב ע"ג ובכונת מלך עוזר ומושיע ומגן אות א' ד"ה ובענין, דף מ' רע"א ובכונת ערבית דליל פסח אות ז', ובאמצע כונת העומר דף פ"ז ע"א ד"ה עוב בענין, ובהקדמת שבועות דף פ"ט ע"א ד"ה שם יכין, ושם בע"ב ד"ה שם גם ועוד.

קכו. הביאו ואת ספריו בהרבה מקומות, ואציין מעט מהם בדרושי ק"ש דרוש ב' אות ט', ובברכת המעביר אות א', ובפת"ע בריש הקדמת ברכת הלבנה, ובכונת שבועות ד"ה ודע, ובשעה"מ פרישת בראשית ועוד רבים.

קכז. ע"ל מה שצינתי בהערה ט', וע"ע בפת"ע דף צ"ב ע"ג ד"ה שם מהרב הנז'.

קכח. בשער ז"א פ"א אות ה' הביאו בלשון זה מורינו עט"ר הרב אג"ן זלה"ה.

קכט. הביאו בש"ש על ע"ח שכ"ה כלל י"ד אות ג' וכינהו רב חביבי הר"א משען נר"ו. ובפתח עינים בסדר כוונת פסח דף פ"א ע"ב אות ה' כינהו רב חביבי חסידא קדישא הרב ר' אליהו משען

מארם צובא.

קל. בש"ש על ע"ח שכ"ו פ"ד אות ג' ד"ה מ"ש כי, כתב הקשה לי הרב ר' אליהו מאני נר"ו.

קלא. בפת"ע דף פ"א ע"א הביאו בלשון וידידנו הר' ניסים עני נר"ו.

קלב. למוהר"ר שלום בוזגלו פי' על הזוה"ק, והביאו בש"ש על ע"ח שער א' ענף ד' אות א', ובפתח עינים ריש ברכת הלבנה ועוד.

את אחיו רבי אפרים בכ"ר משה קל^ה.

עוד בכמה מקומות הביא שמועות ששמע ממורו ורבו קל^ה, או שהביא הגהות מכת"י רבו קל^ה, ופעמים כותב כן נתיישב אצלינו בשיבתנו קל^ה. עוד מביא בעשרות מקומות בשם חד מן חבריא, ובמקומות בודדים הזכיר חד מן חבריא ח"ר וידאל קל^ט, ובמקום אחד הזכיר חד מן חבריא ק"ה ר"ר שלום מלכה הי"ו קב"א עוד מביא הרבה הגהות בשם נ"ב, בלא להזכיר שמם, ומקורם בעץ חיים הנדפס בירושלים בשנת תרכ"ו קמ"ב.

פירוט ספריו ושנות הדפסתם

חלק א' שמן ששון על עץ חיים ח"א, הדפיסו בשנת תרכ"ט. והוא עד סוף שער כ"ד, ובסופו הדפיס קונטרס מראה עינים על שער הכללים, ועל שער ההקדמות, ומבו"ש. ובענותנותו כתב בהקדמתו שנדפסה בשער הספר וז"ל "קול קורא במדבר ידענא בנפשאי איני כדאי אן עייל בר נפחא באתר זיקוקין דנורא, מים שאין להם סוף

קלג. היה מחכמי בית אל האשכנזים, וקבל תורה מרבו היר"א, והיה ראב"ד בירושלים ונפטר ביום י"א אלול תרמ"ט והוא בן ע"ו שנים, בעל מחבר ספר בית לאבות עמ"ס אבות והזכירו הש"ש בשעה"מ פרשת בראשית.

קלד. הזכירו בפת"ע כוונת שבועות ד"ה ודע, ועוד.

קלה. עי' לעיל הערה הערה י"ז.

קלו. כנראה כוונתו למוהר"ר וידאל קואניקה זצוק"ל, וכנ"ל בהערה כ"ה. והביא כן בשכ"ו פ"ד סוף אות ו', ובשט"ל פ"א אות י"ד, ובש"מ פ"ב אות ג', ובש"מ פ"א תחילת אות ה', ועוד.

קלז. כמו בשט"ל פ"י אות ל"ב ופי"ב אות ו'.

קלח. בשער מ"ו ספ"ב.

קלט. והוא רק בח"א על ע"ח בשער או"א אות ג' ואות ה', ושער המוחין פ"ד אות ב', ובשער הזווגים ספ"א, ומזה שהזכירו רק בח"א שהודפס בשנת תרכ"ט היה אפשר לומר שכוונתו לרבי וידאל קואניקה שנפטר בשנת תרכ"ב, וע"כ לא הזכירו אח"כ בשם חד מן חבריא. אמנם זה קשה שיכתוב עליו חד מן חבריא והרי הוא היה רבו וכנ"ל ואפשר שתלמיד חבר הוה ליה. או יותר נראה שכוונתו לרבי וידאל אנג'ל שהיה בן דורו והיה מגדולי רבני ירושלים, וראב"ד לעדת הספרדים וראש חכמי בית אל אחרי השמן ששון, ונפטר בכ"ח שבט תרס"ז.

קמ. והוא בפתח עינים בכוונת ק"ש דיוצר סוף אות כ"ו.

קמא. היה מחו"ר בית אל וחבר ספר זרח השמש, ומבאר את מהלך השמש עם כמה נ"מ לדינא, בענייני צאת הכוכבים, ועה"ש, וזמן טלית ותפילין והנץ החמה, ושם גם כמה מעלות לענין התפילה

כותקין, והיה בין מסדרי הספר דברי שלום, ועשה עליו מפתחות ונפטר בשנת תרנ"ו.

קמב. ושם כתוב שמקור ההגהות מהרדב"ש, ומוהר"י קלמארו, וברובם הביאם הגוב"י בע"ח שהדפיס.

עמוק עמוק מי ימצאנו, תשובה תולה גדול כוחה של מלאכה, אין התורה נקנית אלא בסימנין דאורייתא, אשר טפחתי ורביתי דרך לימודי, לי לשמי ולאחרים כיוצא בי, וקמיה שמיא גליא שכוונתי לעורר לב המתחילים בכמה פרטים הראתי מקום תחילת דבר והדר תני ומפרש קמ"י, זאת שנית מקומות אשר נפלאו חכמים רמו ומקשו, נכנסתי בעובי הקורה לתקן דבר דיבור על אפניו, חליתי היא מלפני המכוונים והמעיינים שאל יסמכו על הוראתי ועל שיקול דעתי, עד אשר בדעתם הרחבה יבררו וילבנו הדברים כתלג חיור, ואם יסכימו לדברי אהיה סניף לסברתם ולשיקול דעתם והכרעתם וכו', קראתי חיבור זה 'שמן ששון' שם רמו שמי ושם עט"ר אבא מארי זלה"ה, ששון ו' משה ס"ט, עכ"ל.

חלק ב': שמן ששון על עץ חיים חלק ב' התחלת הדפסתו בשנת תרל"ד והמשך הדפסתו והוצאתו לאור בשנת תרל"ה, והוא משער כ"ה עד סוף העץ חיים. ובתחילתו הדפיס 'מדרש כונן שמים' קמ"ד, ו'סוד החשמל' למהר"י גיקטיליא, ושאלה בענין סדר הכונות בשמיטה. וז"ל בהקדמתו שם בשער הספר, "סובב והולך על ספר הטהור עץ החיים להגאון הגדול המפורסם מוהרח"ו זלה"ה, אשר קבל מפי האר"י זלה"ה, ואספתי וקבצתי אנא זעירא דמן חבריא, להביא בקיצור סדר נאה ויפה בפתחי שערים, וקראתי שמו שמן ששון ח"ב, והיה כל מבקש ה' יכנס בשער ההוא אשר לבו חפץ במפתחות שייכות החכמה, ואפילו שידעתי בעצמי מיעוט ערכי, אין בי כדאי, אמרתי אני אל לבי לזכות את הרבים, להיות טורח ולהכין ולמסור המפתחות ביד מי שרצונו להיכנס בהיכל המלך מלכו של עולם, ויזכה משלחן כשולחן ערוך ומפה פרוסה על לחם הפנים, חונים אל כל עבריהם, ודברי תורה עניות במקום אחד ועשירות במקום אחד, והיו למאורות ואותות, מנורה בדרום שולחן בצפון, איש על דגלו יחנו, ומלאכתנו למלכות שמים, ומדבר דיבור על אופניו, ומשביר בר ולחם ומזון לכל שואל, די מחסורו אשר יחסר לו, בכל פרק ובכל דיבור ודיבור השייך לו, מכל ח' שערים כמו שיראה הרואה, וזהו דרך לימודי לי לשמי ולאחרים כיוצא בי, וקמי שמיא גליא שכוונתי היא לעורר לב המתחילין בכמה פרטים הראתי מקום, וחליתי מלפני המכוונים והמעיינים שאל יסכימו על הוראתי ועל שקול דעתי, על אשר בדעתם רחבה, דעלמות אין מספר, והם יבררו וילבנו כתלג חיור, ודעתי יהיה סניף לסברתם ולשקול דעתם הרחבה, עכ"ל.

קמג. אולי כוונתו שתחילת כל פרק ציין ללשונות המקבילים באופן כללי על כל הפרק, ואח"כ הדר ומפרש במשך הפרק כל דבר במקומו.

קמד. ועי' לעיל הערה צ"ב הבאתי לשונו בהקדמה למדרש הנ"ל.

חלק ג' שמן ששון על שער הכוונות הדפיסו בשנת תרמ"ה קמ"ה, ובראשו הדפיס פירוש על פרי עץ חיים ושם האריך בביאור על ההקדמה ושער התפילה, ועל שאר הפרי עץ חיים כתב בקצרה, כדמיון מראה עינים על שער ההקדמות ומבו"ש, ואח"ך כתב שם על עולת תמיד בקצרה וכנ"ל. וז"ל בהקדמתו שם בשער הספר, ...סובב והולך על ספר הטהור שער הכוונות ופע"ח וספר עולת תמיד לרבינו הגאון הגדול המפורסם מוהר"ח זלה"ה, אשר קיבל מפי האר"י זלה"ה. יודע המחשבות הבוחן הלבבות לפניו נגלו כל תעלומות ועומקי חדרי בטני, כי לא בחכמה יתירה דאית בי נכנסתי לפני ולפנים, לדרוש ולתור בעומק התורה הקדושה הזאת, אשר נעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה, אולם כי חנני ה' לזכות את הרבים ולא ימנע טוב להולכים בתמים, ועושה חסד חנם בכל דור ודור, אשר משעשועים שלו יום יום נותן חלק מחכמתו לבשר ודם, וכל איש ישראל היגע בתורתו באהבה, מוצא בה דברים מחודשים מנפלאות תמים דעות ב"ה וברוך שמו, והם השייכים לו לבדו לחלק נשמתו, מה שקיבל במעמד הר סיני, ובצור ישראל בטחתי כי הוא הנותן לאדם דעת לגשת אל הקדש להבין אמרי בינה, וכל חשקי ותאותי למען שתי אותותי, אלה בקרב נהר"י בני ישראל תלמידי דבי רב, המתחילים ליכנס בפרדס החכמה, ללמוד הני ספרי דבי רב להם לבדם ניתנה האר"ש בדיל דישמעון ובדיל דילפון, וגם לחכמים הגדולים יעלה לרצון והיה להם לזכרון מזכרת עיון, להקל הטורח מעליהם יהי שולחנם לפניהם, איש על דגלו באותות לדגליהם ותפקחנה עיניהם, להאיר להם את דרך ארץ החיים כי חיים הם למוצאיהם.

חלק ד' כולל כמה עניינים פתח עינים על סידור הרש"ש, ושמן ששון פי' על שער מאמרי רשב"י ושער מאמרי חז"ל, ושער המצות, והדפיסו פעם ראשונה בשנת תרמ"ט. וכתב שם בהקדמה אחר שכתב שם על רבינו הרש"ש המובא לעיל בהערה מ"א, כתב וז"ל כל קבל דנא עלה על לבי, אף רוחי בקרבי, על מזבח הדפוס להביא, את כל אסיפתי, רובא דאיתא קמן, איזהו מקומן, נפלאו ממני, דבר הלמד מעניינו חוצה, והכי קראתי שם הספר פתח עינים, פתח השער להכנס בהיכל ה', ולהורות מורה מקום כל סדר הכוונות, איה מקום שורש ומקור כל פרטי הכוונות אשר בסידורו הטהור, אשר תיקן לכין עפ"י מרן מלכא התנא קדישא רבנו האר"י זלה"ה ותלמידו הקדוש המפורסם מו"ר מוהר"ח זלה"ה, אשר אסף וקבץ כל סדר הכוונות הנרמזים ומובאים

בשמונה שיערים ובספר עץ החיים ובספר מבו"ש, ויען ראיתי אנשי מעשה יגיעים למצוא איה מקום כל כונה וכונה אשר יכוין בה, להיות מושרש ובא לו על אמיתותה, נטע ה' בלבי לאסוף ולקבץ את כל המקומות המפוזרים בשמונה שיערים ובספר עץ החיים, ואגב להיות שקיל וטרי באיזה פרטים הנוגעים לסדר הכוונה, יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו, לשם יחוד קבה"ו וכו', עכ"ל. ואח"כ שם בהמשך הודה לנדיב לב כמה"ר יצחק בונאן ותוך דבריו כתב וז"ל ותיכף כתב ושרטט לנאמן ביתו ואהובו, לא זו מחבבו, שביל הטהור, ענף עץ אבות, וחמדת לבבות, ידיד נפש הרב המובהק, מאיר כברק, ספרא רבא ויקירא, חוטר מגזע ושרש קדוש, כמוהר"ר רפאל אהרן בן שמעון יצ"ו, אשר יעמוד לימיני וישלם מחיר הדפסת הספר הנז' וכריכתו על חשבונם, וכן עשה מעלת הרב הנז' והדפיס לי החלק הזה בתוספת יופי והדר על שאר החלקים שנדפסו כבר תל"ת, זכרה ה' לו לטובה, לו ולבניו להאריך ימים ברוב כל טוב, כאשר יכלון שאת כיר"א קמז.

אח"כ חזר להדפיס פעם שניה בפורמט קטן יותר את השמן ששון על שער מאמרי רשב"י ורז"ל ושער המצוות, ובתוספת שמן ששון על הקדמת רחובות הנהר, והדפיסו בשנת תר"ן.

חלק ה' שמן ששון על שער הפסוקים וספר הליקוטים, הדפיסו בשנת ששון"ן – תרנ"ו ובראשו הדפיס ספר 'דרך חיים' לרבנו מהרח"ו זלה"ה קמ"ז, וכתב שם בהקדמתו בתו"ד וז"ל והוא פי' ואסיפה גדולה מכמה מקומות על שער הפסוקים וספר הליקוטים, והוא ע"ד ארבע החלקים ראשונים וכו', ונודע דכן דרכו של רבנו במק"א סוגר ובמק"א פותח, עניות במק"א ועשירות במק"א, וכל חשקי ותאותי לזכות את הרבים למען שתי אותתי אלה בקרבו נהר"י בני ישראל תלמידי דבי רב המתחילים ליכנס בפרד"ס החכמה להקל הטורח מעליהם, יהי שולחנם לפניהם, איש על דגלו לאותות, ותפקחנה עיניהם, להאיר להם את הדרך עץ החיים, כי חיים הם למוצאיהם, עכ"ל.

עוד חיבר הגהות וביאורים על שער הגלגולים, והשתדל בהדפסתו בשנת תרס"ג, ולא זכה לראותו בדפוס, והודפסו הגהותיו בשולי הגליון בשער הגלגולים.

קמז. והנה נתקיים בי בס"ד מעשה אבות סימן לבנים, ויה"ר שהברכות אשר ברך כאן נמצאו וכאן יהיו בי כיר"א.

קמז. והוא תוכחת מוסר, ואסיפה גדולה בענין כמה איסורים של תורה. וע"ל בהערה צ"ד הבאתי שם לשון הש"ש בהקדמה לזה.

גם נודע לנו שחיבר חיבור על שער רוח הקודש ונשאר בכת"י, ואני תפילתי שיזכנו הקב"ה למוצאו ולהדפיסו במתכונת זו, גם חיבר עוד תשובות לשאלות חכמי המערב, וכתב שם בראש הכת"י, 'תחילת לימודי לעיין בזה עוד אחר זה' קמ"ח.

גם ראיתי בכתב ידו סידור שכתב בצעירותו והזכירו בפתח עינים, וכתב שם שזה היה תחילת לימודו קמ"ט.

ספריו של רבנו הופצו עוד בחייו ברחבי העולם, כמו שנמצא כתוב בכתב ידו שמציין על ספרים שנשלחו למערב הפנימי (מרוקו) ע"י שליח בית אל, ועוד שמות של ערים באיטליה שאליהם נשלחו הספרים, וכן נמצא בספר מחמדי שמים ק" מחכמי תימן בזמנו שמציין לשמן ששון, וכן נשלחו הספרים לבגדאד כפי שפורסם במכתב תודה ששלח לו כמוהר"ר רבי שמעון אגסי זצוק"ל ק"א. ועוד מצינו שהגיעו הספרים לארם צובא ודמשק, ונמצא בכת"י לרבי אברהם גלאנטי מגדולי מקובלי דמשק שכתב ספר שלם ורובו סובב הולך ע"ד השמן ששון ק"ב. ובאחד ממכתביו למוהר"א מאני ק"ב בקש ממנו שישלח לו את ספרי השמן ששון אחר שכתב לו מוהר"א לעיין בדבריו.

ונסיים בתפילה שכתב השמן ששון בפירושו על הע"ח ק"ד, ויהי רצון שנזכה לטהר נפשינו ולהכנס בפרדס התורה כדי שיצטיירו בנפשינו הדברים העליונים העומדים ברומו של עולם. ונזכה עוד דבמהדורה זו ירבו הלומדים בספריו ויפתחו "שערי ששון" לדעת ולהבין כוונתו, להבין ולהשכיל ולהעמיק בדברי רבנו האריז"ל והרש"ש זיע"א, ותרבה הארץ דעה לקרב הגאולה במהרה בימינו אמן.

קמח. והבאתי לשונו בשערי ששון במקומות שדבר מענין קושיות אלו בשמן ששון.
קמט. נמצא בפת"ע בביאור על עמידה של שבת, וז"ל שם ודע דבסידור שלי של שבת כתבתי קצת ע"ד סדר שכתוב בסידורים הנז' וזה היה בתחילת לימודי.

קנ. בדף רס"ט.

קנא. והובא חלק מלשון המכתב לעיל.

קנב. וזיכנו השי"ת למצוא הכת"י והדפסנוהו כאן בסוף כל כרך השייך לו בשם אגן הסהר, עם ביאור דבריו ודברי הש"ש והוא בשם שערי הגן וע"ש עוד בפתחה מה שכתבנו שם.

קנג. הובא בספר ברכת אליהו בשו"ת שבסוף הספר.

קנד. בשער כ' פרק י"א אות י"ב.

ראיתי לערוך לתועלת הלומדים רשימת החכמים זיע"א המוזכרים בשמן ששון ושערי ששון וזמן פטירתם וספריהם המפורסמים וקצת מרבותיהם ותלמידיהם מסודר לפי סדר פטירתם. [וכבר נודע כי רב התועלת הוא לידע זמנו של כל חכם ותקופתו ומי קדם למי ורבותיהם ותלמידיהם]

רבי יוסף גיקטיליא

ה' ח' - ה' ס"ח, מח"ס שערי אורה, גינת אגוז ועוד.

רבי אברהם מרמון הספרדי

מח"ס ברית מנוחה היה בתקופת הרשב"א ותלמידיו ובהקדמת מהרח"ו לשער ההקדמות משבח את ספריו.

רבי יהודה חייט

ר"י-ע"ר, מח"ס מנחת יהודה.

רבי אליהו מזרחי

ר"ב-רפ"ה, חיבר פירוש על פירש"י עה"ת, שאלות ותשובות, חדושים על הסמ"ג ועוד.

רבי יהודה אלבוטני

עלה לירושלים בשנת רס"ט, מח"ס סולם העליה על חכמת הצירוף.

רבי משה קורדוברו - הרמ"ק

רפ"ב-ש"ל, תלמיד מרן הב"י ורבי שלמה אלקבץ, מח"ס אור יקר על הזוה"ק, ספר הפרד"ס, ספר אלימה, ספר אור נערב, מתלמידיו רבי אליהו די ווידאש בעל הראשית חכמה, רבי אברהם גלאנטי בעל ספר קול בוכים, והרמ"ע מפאנו.

רבי יצחק לוריא אשכנזי - רבינו האריז"ל

רצ"ד-של"ב.

רבי יוסף קארו - מרן הב"י

רמ"ח-של"ה.

רבי שלמה אלקבץ

סביבות רס"ה - סביבות של"ט, מח"ס מנות הלוי, ברית הלוי, ונודע בחיבור הפיוט לכה דודי.

רבי אליהו די וידאש

נפטר בסביבות שמ"ו, מח"ס ראשית חכמה.

רבי שמעון לביא

בסביבות ר"ן-שמ"ח, מח"ס כתם פז על הזוה"ק ומחבר הפיוט בר יוחאי.

רבי משה בן מכיר

נפטר שס"ב, מח"ס סדר היום.

רבי מנחם די לונזאנו - הרמד"ל

נפטר שס"ח, מח"ס עומר מן.

רבי חיים ויטאל - המהרח"ו

ש"ג-ש"פ, תלמידו המובהק של רבינו האריז"ל, ומלבד שכתב וסדר כל כתבי האריז"ל עוד חיבר עץ הדעת טוב, ספר התכונה, שערי קדושה, דרך חיים - הדפיס התחלתו בש"ש ריש ח"ה, ועוד.

רבי גדליה הלוי

מתלמידי רבינו האריז"ל, וקצת דרושים ממנו הודפסו בע"ח, ונשא את אחות מהרח"ו.

רבי מנחם עזריה - הרמ"ע מפאנו

ש"ח - ש"פ, מח"ס עשרה מאמרות, מעין גנים, כנפי יונה, פלח הרימון על ספר הפרדס ועוד.

רבי אברהם אזולאי

ש"ל - ת"ד, מח"ס חסד לאברהם, אור החמה על הזוה"ק, כנף רניים, ומעשה חושב, אהבה בתענוגים על המשניות, בעלי ברית אברם על התנ"ך, ועוד.

רבי חיים הכהן

נפטר תט"ו, מתלמידי מהרח"ו בעל מקור חיים, טור פטדה, טור ברקת על השו"ע בדרך הסוד, תורת חכם דרושים, ועוד ספרים רבים שנשארו בכת"י.

רבי יוסף שלמה דילמדיגו - הישר"ר מקנדיה

שנ"א-תט"ז חכם גדול בכל החכמות וחבר בהם הרבה ספרים ונשארו מהם כ"ח ספרים ובפרט בחכמת התכונה, וספריו השייכים לחכמת הקבלה הם מצרף לחכמה, נובלות חכמה [ועיי' מה שרמז מקול הרמ"ז בשם הגדולים מ"ס א' צ"ג].

רבי אפרים פאנצ'ירי

תלמיד הרח"ו בדמשק, עורך כתבי המ"ק מהת"ר נירים וחלקם לכוונות, דרושים, ליקוטים ונדפסו לאחרונה ע"י ישיבת אהבת שלום.

רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ

שפ"ד-תכ"ב, תלמיד מהר"י צמח מסדר כתבי האריז"ל עץ חיים, ופרי עץ חיים, ונוף עץ חיים,

רבי יוסף אירגס

תמ"ה-ת"צ, תלמיד רבי בנימין הכהן, מח"ס שומר אמונים, שו"ת דברי יוסף, ועוד.

רבי אברהם בן מוסא – הראב"ם

בסביבות ת"כ-תצ"ג, תלמיד הרי"מ, חיבר שיטה על רוב מסכתות הש"ס על דרך הפרד"ס ופולפול ועוד הגהות בכתבי האריז"ל המודפסים במקום בינה.

רבי יוסף דוד

נפטר תצ"ד אב"ד שאלוניקי מח"ס בית דוד.

רבי עמנואל חי ריקי

נהרג עק"ה תק"ג, מח"ס משנת חסידים, הון עשיר על המשניות, יושר לבב, חזה ציון, ועוד רבים.

רבי חיים בן עטר

תנ"ז-תק"ג, המפורסם בספרו אור החיים על התורה.

רבי משה חיים לוצאטו – הרמח"ל

תס"ז-תק"ז, מח"ס דעת תבונות, מסילת ישרים, ועוד ספרים רבים.

רבי גדליה חיון

תמ"ג-תקי"א, מיסד מדרש החסידים בית אל בשנת תצ"ז ועמד בראשה.

רבי יוסף מולכו

ת"ע-תקי"ד, מח"ס שולחן גבוה ועוד.

רבי ישראל יעקב אלגאזי

בסביבות ת"מ-תקט"ז, מגדולי ומנהיגי חכמי בית אל וראב"ד ירושלים, מח"ס שלמי ציבור, שמע יעקב דרושים, ארעא דרבנן ועוד.

רבי פנחס אליהו מוילנא

נפטר תקכ"ה, מח"ס ספר הברית, טעם עצו על משנת חסידים.

רבי אברהם מיוחס

בסביבות ת"ס-תקכ"ח, מח"ס שדה הארץ, דגלי אהבה על ע"ח [הש"ש מביאו הרבה בשם שד"ה], ועוד ספרים רבים.

רבי שר שלום שרעבי – רבינו הרש"ש

ת"פ-תקל"ז, גילה עומק הבנת דברי רבינו האריז"ל ובנה סדרי הכוונות בסידורו, ובהקדמת רחובות

ועוד חיבר אור זרוע על ע"ח, אור רב על הזוה"ק, אור צח, אור צדיקים, אור האבוקה, מאורי אור ועוד ספרים רבים, וכתב החיד"א שחיבר ט"ל אורות.

רבי יעקב צמח

בסביבות ש"מ-תכ"ז, מסדר כתבי האריז"ל קהילת יעקב, עולת תמיד, אדם ישר, אוצרות חיים, זוהר הרקיע, מבוא שערים, עוד סידר ספר נגיד ומצוה ליקוט כל מנהגי האריז"ל וכוונות קצרות, ספר זר זהב על השו"ע.

רבי נתן שפירא – הרנ"ש

נפטר תכ"ה, מח"ס מצת שמורים, מאורות נתן מכתבי האריז"ל, והגהות על כתבי האריז"ל.

רבי חיים בנבנשתי

שס"ג-תל"ג מח"ס כנסת הגדולה ועוד.

רבי שמואל ויטאל – המהרש"ו

שנ"ח-תל"ז, בנו ותלמידו של המהר"ח ומסדר השמונה שערים מכתבי המהר"ח, וסידור חמדת ישראל ועוד.

רבי משה זכות – הרמ"ז

בסביבות שע"א-תנ"ח, תלמיד רבי בנימין הלוי שלמד מפי רבי חייא הרופא תלמיד מהר"ח, וכן למד מרבי שאול מורטירה, מח"ס קול הרמז פירוש על הזוה"ק ומשניות, שרשי השמות, רמז הרומז, אגרות הרמז, הגהות על כתבי האריז"ל ועוד, מתלמידיו רבי בנימין הכהן – הרב"ך, רבי אברהם רוויגו ממודינא, רבי ישעיה באסן.

רבי חזקיה די סילוה

תי"ט-תנ"ח, מח"ס פרי חדש ועוד.

רבי יהודה ליב פוחוביצר

מח"ס דעת חכמה, דברי תוכחה וחידושי דינים הנמצאים בזוה"ק וכתבי האריז"ל והשל"ה ועוד, מתחלק לארבעה שערים, שער השבת, שער התשובה, שער העבודה, שער הידיעות נדפס המבורג תנ"ב.

רבי יעקב מרגי – הרי"מ

מחכמי המערב, מח"ס פירוש על הזוה"ק והאדרות, והגהות על כתבי האריז"ל המודפסים בספר מקום בינה.

רשימת החכמים

סד

הנהר, ונהר שלום והגהות אמת ושלום [הם
ההגהות המודפסים בפנים הע"ח].

רבי חיים דוד עמאר

נפטר תקל"ח, מחכמי בית אל מח"ס תפלה לדוד
בהלכות ברכות.

רבי רפאל צמח בן שמעון

נפטר תק"מ, מחכמי בית אל וראש ישיבת חסד
לאברהם.

רבי שלום בוזגלו

נפטר בסביבות תקמ"ה, מח"ס מקדש מלך על
הזוה"ק, כסא מלך על התיקונים ועוד.

רבי חיים דילהרזה

סביבות תנ"ח-תקמ"ו, תלמיד מובהק להרש"ש,
מח"ס תורת חכם.

רבי שלמה מולכו – שמו"ן

נפטר תקמ"ח, מח"ס שמן זית וך על רחוקה"ג, שמן
משחת קודש, ועוד.

רבי יוסף הכהן – יוה"ך

מחכמי תונים, מח"ס יד יוסף על הע"ח (ע"ש
בפתיחה להגרימ"ה שליט"א), והוא השולח
השאלות הנודעים בשם שאלות חכמי המערב
לרבינו הרש"ש.

רבי יוסף סדבון – היום"ד

מחכמי תונים בזמן הרש"ש, מח"ס אהבת ה' על
אד"ן, יראת ה' על שער רוח"ק, ועוד.

רבי דוד פארדו – הרד"פ

תע"ח-תקנ"ב, עלה לירושלים בשנת תקמ"ב,
מחכמי בית אל, וראש ישיבת חסד לאברהם מח"ס
שושנים לדוד על המשניות, משכיל לדוד על פירש"י
עה"ת, חסדי דוד על התוספתא, ספרא דבי רב על
הספרי, שו"ת מכתם לדוד, ועוד.

רבי אביגדור עזריאל

נפטר תקנ"ז, מתלמידי הרש"ש, והוא היה התוקע
בזמנו, מח"ס זמרת הארץ, ועוד.

רבי אליהו מוילנא – הגר"א

ת"פ-תקנ"ח, חיבר ספרים רבים בכל פרד"ס
התורה, ובין ספריו בקבלה פי' על ספרא דצניעותא

ותיקוני הזוהר, וספר יהל אור על כמה חלקים
מהזוה"ק.

רבי דוד מאגא'ר – הרד"ם

נפטר תק"ס, מתלמידי הרש"ש, והיה עובר לפני
התיבה בבית אל בזמן מוהריט"א, מחבר קונטרסים
הכללים חסדי דוד.

רבי יום טוב אלגאזי – המהרי"ט אלגאזי

תפ"ז-תקס"ב, ראש חכמי בית אל אחר הרש"ש,
וראשון לציון, מח"ס הלכות יו"ט על בכורות וחלה
(הנדפס יחד עם הש"ס), קדושת יו"ט, ועוד.

רבי חיים יוסף דוד אוזלאי – החיד"א

תפ"ד-תקס"ו, חבר ספרים רבים בכל מקצועות
התורה ואזכיר מקצתם שהוזכרו בספר זה, ברכי
יוסף, מחזיק ברכה, חיים שאל, מורה באצבע, קשר
גודל, עין זוכר, מדבר קדמות, לב דוד, לדוד אמת,
שם הגדולים, ועוד רבים.

רבי חזקיה יצחק שרעבי – הח"י בשמ"ש

נפטר תקס"ח, בנו של הרש"ש וראש חכמי בית אל
לאחר מוהריט"א.

רבי יעקב הכהן

מחכמי בית אל, תלמידו של הרד"ם ועמיתו של
הרדב"ש, מח"ס וערך הכהן.

רבי יוסף חזן

תק"א - תקפ"א, מגדולי חכמי איזמיר עלה לארץ
בשנת תקנ"ג, ונתמנה לראשון לציון בשנת תקע"ח,
מח"ס חקרי לב.

רבי חיים מולאזין

תר"ט-תקפ"א, תלמיד הגר"א, מח"ס נפש החיים,
ועוד.

רבי שלמה הכהן – מוהרש"ך

נפטר תקפ"ז, מחכמי בית אל, מח"ס יפה שעה על
ע"ח [חברו לפני שראה דברי הרש"ש], שעת רצון
על הזוה"ק, הוראת שעה על הכוונות, יפה שעה על
האדרות, מזל שעה על הרמב"ם, ועוד.

רבי רפאל אברהם שלום שרעבי – הרא"ש

תקל"ה-תקפ"ז, נכד הרש"ש, ראש חכמי בית אל
אחר הח"י בשמ"ש, מח"ס דברי שלום, הגהות על
ע"ח והביאם הש"ש בשם נ"ב, ופעמים בשם א"א,

ומקורם בע"ח שהודפס בירושת"ו תרכ"ו, והביאם הגוב"י בע"ח שלפנינו.

רבי אליעזר יחזקאל פאפו

תקמ"ו - תקפ"ח, מח"ס פלא יועץ חסד לאלפים על או"ח ויו"ד, אלף המגן עה"ת ועוד ספרים רבים.

רבי אברהם מאגא'ר - הראב"ד

נפטר תקצ"ד, בנו של הרד"ם והיה ראש חכמי בית אל אחרי הרדב"ש, זקנו של הש"ש.

רבי חיים דניאל שלמה פינסו

נפטר תר"א, עלה לארץ בערך בשנת תק"ס והיה מחכמי בית אל, מח"ס שם חדש על היראים.

רבי יעקב שלתיאל ניניו

נפטר תר"ה, היה מחכמי בית אל ועבר לטבריה, מח"ס אמת ליעקב.

רבי חיים אברהם גאגין - הרב אג"ן

תקמ"ז-תר"ח, היה ראש חכמי בית אל אחרי הראב"ד והיה נשוי לבתו, ובשנת תר"ב נתמנה לראשון לציון, מח"ס מנחה טהורה עמ"ס מנחות, שו"ת חקי חיים, חיים מירושלים דרושים, יריעות האוהל פי' לספר אהל מועד שהזכירו הב"י, ועוד.

רבי יהודה אשכנזי

תק"מ-תר"ט, מח"ס בית עובד, בית השואבה ועוד.

רבי יהודה הכהן

נפטר תר"י, בנו של הריפ"ש, מח"ס אשמורת הבוקר על הוזה"ק.

רבי פינחס רפאל די שיגורא - הפרד"ס

נפטר תרי"א, מגדולי רבני איזמיר והיה שם ראב"ד, ובסוף ימיו עלה לאר"י והיה מחכמי בית אל, מח"ס אות היא לעולם, ועוד.

רבי וידאל קואינקא

תק"ע-תרכ"ב, עלה לירושלים בסביבות שנת תרי"א, מחכמי בית אל ואח"כ עמד בראש ישיבת חסד אל, והעמיד תלמידים הרבה, רבו של השמן ששון.

רבי חיים פלאג'י - החבי"ף

תקמ"ז-תרכ"ח, חבר ספרים רבים בכל מקצועות התורה ומהם המוזכרים כאן שו"ת לב חיים, כף החיים, מועד לכל חי, ועוד רבים.

רבי חי ידידיה רפאל אבולעפיא - היר"א

תקס"ז-תרכ"ט, סופרו ונאמן ביתו של הרדב"ש, ראש חכמי בית אל אחרי הרב אג"ן, מח"ס קנין פירות הקדמות וכללים בעניני הכוונות, ועוד. וערך סידור הרש"ש, וסידורו הוא היותר מוסמך ומקובל בין חכמי בית אל ונעשו ממנו העתקות הרבה.

רבי ניסים הררי רפול - הרנ"ה

נפטר תרל"ז, מח"ס עלי נהר.

רבי אהרן עזריאל

תקע"ט-תרל"ט, ראש חכמי בית אל אחרי היר"א, וראש ישיבת שבת אחים, מח"ס שו"ת כפי אהרן, און אהרן כללים, מקוה מים דרושים, ועוד.

רבי אברהם אשכנזי

תקע"א-תר"מ, ראשון לציון וראב"ד ירושלים, מח"ס שמרו משפט, תקנות והסכמות ירושלים, שו"ת ועוד.

רבי דוד בן שמעון

תקפ"ו-תר"מ, עלה לירושלים בשנת תרי"ד, והנהיג את העדה המערבית, מח"ס שער החצר ועוד.

רבי אפרים בכ"ר משה

סביבות תקפ"ב-תרמ"ב, מחכמי בית אל, אחיו של השמן ששון. חיבר כמה ספרים והם עדיין בכת"י, מהגהותיו בכת"י על הע"ח הבאנו כאן בספר.

רבי אליהו משען - הרא"ם

נפטר תרמ"ב, מח"ס צדק ושלוה, ושפת אמת על הע"ח.

רבי שלום משה חי גאגין - השמ"ח

תקצ"ג-תרמ"ג, ראש חכמי בית אל אחרי רבי אהרן עזריאל, והוא אסף את מנהגי בית אל המודפסים בריש ספר דברי שלום שהדפיס [תחילת המנהגים עד אות ט' שם הם מאביו הרב אג"ן], מח"ס ישמח לב, ישמח משה, שמח לבי, שמח נפש, סביב האהל.

רבי יצחק קלאמארו

נפטר תרמ"ד, מחכמי בית אל, היה מעורכי הדברי שלום והבאתו לביה"ד יחד עם הרב שמ"ח גאגין, הגיה את הע"ח ונה"ש ושער רוה"ק, ומהגהותיו הביא הגוב"י בע"ח שלפנינו, וכן הם כמה מהגהות

שהביא הש"ש בשם נ"ב, ומקורם בע"ח הנדפס בירושלים תרכ"ו.

רבי אליעזר בן טובו

נפטר תרמ"ו, עלה לירושלים בשנת תרי"ז והיה ראב"ד לעדת המערבים, מח"ס פקודת אלעזר.

רבי אהרן רפאל חיים משה פיררא

נפטר תרמ"ח, מחכמי בית אל, מח"ס תולדות אהרן ומשה, אפר יצחק, מעיל קדש ובגדי ישע, בגדי הקדש אשר לאהרן, ועוד.

רבי שם טוב הכהן חסיד

נפטר תרמ"ח, עלה לירושלים בשנת תר"כ, והיה מחכמי בית אל, מח"ס טוב שם.

רבי יוסף ויטאל

נפטר תרמ"ט, מחכמי בית אל עמיתו של רבי יצחק קלאמרו, והוציאו יחד עם הש"ש, את שער הכוונות.

רבי יעקב ליב לוי

נפטר תרמ"ט, מחכמי בית אל האשכנזים, ראב"ד בירושלים, ומח"ס בית לאבות עמ"ס אבות.

רבי שלום מלכה

נפטר תרנ"ו, מחכמי בית אל, מח"ס זורח השמש.

רבי אליהו מאני

תקפ"ד-תרנ"ט, עלה מבגדאד לירושלים בשנת תרט"ז, מחכמי בית אל, ואח"כ רבה ומנהיגה של חברון, מח"ס מזכיר שלום, זכרונות אליהו, מעיל אליהו, ברכת אליהו, שו"ת מעשה אליהו, שיח יצחק, שו"ת תנא דבי אליהו, ועוד ספרים רבים שנשארו בכת"י.

רבי ניסים עיני

נפטר תר"ס, עלה לירושלים בשנת תרי"ז, מחכמי בית אל ועמיתו של רבי אליהו מאני. ערך ציונים והגהות לספר דברי שלום [הגהות פותחות בתיבת אני].

רבי ששון בכ"ר משה פריסיאדו

בסביבות תקפ"ג-תרס"ג, ראש חכמי בית אל אחר הרב שמ"ח גאגין, מח"ס שמן ששון ופתח עינים.

רבי אברהם גלאנטי - הרב אג"ן מדמשק

מגדולי מקובלי דמשק והתכתב עם היר"א ומוהר"א

משען ומוהר"א מאני ועוד, ונמצא בספר צדק ושלוה וברכת אליהו, ועוד מח"ס ספר אגן הסהר והוא חיבור על הע"ח ורובו סובב הולך על השמן ששון, ונדפס מכת"י במהדורה זו בסוף כל כרך. וח"ב של הספר הוא שו"ת ונמצא בכת"י. ועוד נמצא בכת"י ספר אגן הסהר על הזוה"ק.

רבי וידאל אנגיל

נפטר תרס"ז, ראש חכמי בית אל אחרי הש"ש, וראב"ד ירושלים.

רבי יוסף חיים - הרי"ח טוב

תקצ"ז-תרס"ט, רשכבה"ג, בעל הבן איש חי ושאר ספרים רבים.

רבי יצחק שרים

תר"כ - תרס"ט, מחכמי בית אל, ומחדושו על הע"ח נדפסו בסוף שערי רחמים ח"ב בשם חידושי מהרי"ץ שרים.

רבי שלום עדני

נפטר תרע"ג, מחכמי בית אל, מח"ס שלום ירושלים.

רבי שמעון אגסי

תר"ב-תרע"ד, מח"ס שם משמעון, ובני אהרן.

רבי חיים סתהון

נפטר תרע"ו, מח"ס ארץ חיים מנהגי ארץ ישראל.

רבי יצחק משה פיררא

נפטר תרע"ז, בנו של רבי אהרן משה הנ"ל.

רבי יעקב חיים ישראל אלפיה

תר"כ-תרע"ח, מחכמי בית אל, מח"ס ריח ליצחק על הע"ח נה"ש והסידור ועוד, שיצא לאור ע"י בנו רבי יצחק אלפיה.

רבי מנחם מענדל היילפרין

מחבר הגהות וביאורים על כתבי האריז"ל שטרם להדפיסם.

רבי יום טוב ידיד הלוי

תרט"ז - תרפ"ג, מחכמי בית אל, עלה מארם צובה לירושלים בשנת תר"ן, מח"ס שמחת יום טוב.

רבי שלמה עליאשאזו - הרב שב"ח

תר"א-תרפ"ו, מח"ס לשם שבו ואחלמה.

רבי מסעוד הכהן אלחדאד

תק"פ-תרפ"ז, ראש חכמי בית אל אחר רבי וידאל אנגיל, מח"ס שמחת כהן.

רבי רפאל אהרן בן שמעון

תר"ז-תרפ"ט, רבה של מצרים, מח"ס נהר פקוד נהר מצרים ועוד.

רבי זאב וולף אשכנזי

מחבר הגהות וחדושים על שער המצוות ועולת תמיד.

רבי חיים שאול הכהן דוויק

תרי"ח-תרצ"ג, עלה לירושלים בשנת תר"ן, והסתופף במדרש בית אל, ובשנת תרנ"ו ייסד והנהיג את ישיבת רחובות הנהר, מח"ס איפה שלימה. ועוד הודפס לאחרונה מכתביו ספר פאת השדה.

רבי רחמים שרים

תרכ"ט-תרצ"ד, כנס שאלות שהיה שואל את החכמים וחברם בשם שערי רחמים.

רבי אהרן שלמה מהריל

מח"ס טועמיה חיים זכו, הדפיסו המחבר בשנים תרפ"ד - תרפ"ז.

רבי יעקב חיים סופר

סביבות תרכ"ט-תרצ"ט, עלה מבגדאד לירושלים בשנת תרס"ד, מחכמי בית אל, מח"ס כף החיים, ועוד.

רבי סלמאן אליהו

תרל"ט-תש"א, מתלמידי הרשד"ך ומחכמי ישיבת המקובלים עוז והדר שבפורת יוסף, מח"ס כרם שלמה.

רבי יהודה משה ישועה פתייא

תרי"ט-תש"ב, מח"ס בית לחם יהודה על ע"ח, יין הרקח על האדרות, מתוק לנפש על סבא דמשפטים, מנחת יהודה, ועוד.

רבי שלום הדאיה

תרכ"ג-תש"ה, עלה לירושלים בשנת תרנ"ו, ראש

חכמי בית אל אחרי השמחת כהן, מח"ס שלום וצדק.

רבי כלפון משה הכהן

תרל"ד-תש"י, ראב"ד גרבי'א מח"ס ברית כהונה.

רבי יצחק אלפיה

תרל"ט-תשט"ו, מחכמי בית אל מח"ס הקונטרס היחאלי ועוד.

רבי עובדיה הדאיה

תר"ן-תשכ"ט, ראש חכמי בית אל אחרי אביו עד לחרבנה בשנת תש"ח, מח"ס ישכיל עבדי, דעה והשכל, ועוד.

רבי עזרא עטיה

תרמ"ז-תשל"א, עלה לירושלים בשנת תרנ"ה, ראש ישיבת פורת יוסף.

רבי מרדכי שרעבי

נפטר תשמ"ד, ראש ישיבת נהר שלום.

רבי מרדכי בן שמעון

תש"ח-תשנ"ד, מו"ר, מח"ס שמן המשחה.

רבי יעקב קצין

תר"ס-תשנ"ה, מתלמידי הרשד"ך, ייסד ישיבת גן הלבנון ללימוד הנגלה והנסתר, מח"ס אור הלבנה, קציני ארץ ועוד.

רבי מנצור בן שמעון

תרע"ב-תשנ"ח, מו"ז, ר"מ ישיבת פורת יוסף ומחכמי ישיבת המקובלים עוז והדר שבפורת יוסף, מח"ס שמן המאור, ועוד.

רבי ששון מזרחי

תרע"ד-תשנ"ח, מח"ס באתי לגני.

רבי בן ציון אבא שאול

תרפ"ד-תשנ"ח, מראשי ישיבת פורת יוסף, ומח"ס אור לציון.

רבי דניאל פריש

תרצ"ה-תשס"ה, מח"ס מתוק מדבש על הזוה"ק, ועוד.

רשימת הספרים לפי סדר א-ב

אגן הסהר - רבי אברהם גלאנטי - הרב אג"ן מדמשק	בן איש חי - רבי יוסף חיים - הרי"ח טוב
אגרות הרמז - רבי משה זכות - הרמ"ז	בני אהרן - רבי שמעון אגסי
אדם ישר - בעריכת רבי יעקב צמח	בעלי ברית אברהם - רבי אברהם אזולאי
אהבה בתענוגים - רבי אברהם אזולאי	ברית הלוי - רבי שלמה אלקבץ
אהבת ה' - רבי יוסף סדבון - ה"ס"ד	ברית כהונה - רבי רבי כלפון משה הכהן
אהבת שלום - רבי יעקב הלל	ברית מנוחה - רבי אברהם מרמון הספרדי
אוצרות חיים - בעריכת רבי יעקב צמח	ברכי יוסף - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
אור האבוקה - רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ	ברכת אליהו - רבי אליהו מאני
אור החמה - רבי אברהם אזולאי	גבורת הארי - רבי יעקב הלל
אור הלבנה - רבי יעקב קצין	גינת אגוז - רבי יוסף גיקטיליא
אור זרוע - רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ	גלי חיים - רבי יעקב הלל
אור יקר - רבי משה קורדוברו - הרמ"ק	דברי יוסף - רבי יוסף אירגס
אור לציון - רבי בן ציון אבא שאול	דברי שלום - רבי רפאל אברהם שלום שרעבי - הרא"ש
אור נערב - רבי משה קורדוברו - הרמ"ק	דגלי אהבה - רבי אברהם מיוחס
אור צדיקים - רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ	דעה והשכל - רבי עובדיה הדאיה
אור צח - רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ	דעת ותבונה - רבי יוסף חיים
אור רב - רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ	דעת חכמה - רבי יהודה לייב פוחוביצר
אות היא לעולם - רבי פינחס רפאל די שיגורה - הפרד"ס	דעת תבונות - רבי משה חיים לוצאטו - הרמח"ל
און אהרן - רבי אהרן עזריאל	דרך חיים - רבי חיים ויטאל - המהר"ח"ו
איפה שלימה - רבי חיים שאול הכהן דוויק	הבן בחכמה - רבי יעקב הלל
אלימה - רבי משה קורדוברו - הרמ"ק	הגהות וביאורים - רבי מנחם מענדל היילפרין
אמת ושלום - רבי שר שלום שרעבי - רבינו הרש"ש	הגהות וחיידושים - רבי זאב וולף אשכנזי
אמת ליעקב - רבי יעקב שלתיאל ניניו	הון עשיר - רבי עמנואל חי ריקי
אפר יצחק - רבי אהרן רפאל חיים משה פיררא	הוראת שעה - רבי שלמה הכהן - מוהרש"ך
אספקלריא דנהרא - רבי יעקב הלל	הלכות יו"ט על בכורות וחלה - רבי יום טוב אלגאזי
ארעא דרבנן - רבי ישראל יעקב אלגאזי	הקדמת רחובות הנד - רבי שר שלום שרעבי - רבינו הרש"ש
ארץ חיים - רבי חיים סתהון	זרח השמש - רבי שלום מלכה
אשמורת הבוקר - רבי יהודה הכהן	זעיר הכהן - רבי יעקב הכהן
באתי לגני - רבי ששון מזרחי	זוהר הרקיע - בעריכת רבי יעקב צמח
בגדי הקדש אשר לאהרן - רבי אהרן רפאל חיים משה פיררא	זכור לאברהם, שאלוניקי תקנ"ח - רבי אברהם אלקלעי
בית דוד - רבי יוסף דוד	זכרונות אליהו - רבי אליהו מאני
בית לאבות - רבי יעקב ליב לוי	זמרת הארץ - רבי אביגדור עזריאל
בית לחם יהודה - רבי יהודה משה ישועה פתיא	חזה ציון - רבי עמנואל חי ריקי
בית עובד - רבי יהודה אשכנזי	חיים מירושלים - רבי חיים אברהם גאגין - הרב אג"ן
בית השואבה - רבי יהודה אשכנזי	חיים שאל - רבי חיים יוסף דוד - החיד"א

מאורות ימים - לא נודע שם מחברו
 חסדי דוד - רבי דוד מאגאר - הרד"ם
 חסדי דוד - רבי דוד פארדו - הרד"פ
 חסד לאברהם - רבי אברהם אזולאי
 חסד לאלפים - רבי אליעזר פאפו
 חקי חיים - רבי חיים אברהם גאגין - הרב אג"ן
 חקרי לב - רבי יוסף חזן
 טוב שם - רבי שם טוב הכהן חסיד
 טועמיה חיים זכו - רבי אהרן שלמה מהריל
 טור ברקת - רבי חיים הכהן
 טור פטדה - רבי חיים הכהן
 טעם עצו - רבי פינחס אליהו מוילנא
 יד יוסף - רבי יוסף הכהן - יוה"ך
 יהל אור - רבי אליהו מוילנא - הגר"א
 יושר לבב - רבי עמנואל חי ריקי
 יין הרקח - רבי יהודה משה ישועה פתייא
 יפה שעה - רבי שלמה הכהן - מוהרש"ך
 יראת ה' - רבי יוסף סדבון - היום"ד
 יריעות האוהל - רבי חיים אברהם גאגין - הרב אג"ן
 ישכיל עבדי - רבי עובדיה הדאיה
 ישמח לב - רבי שלום משה חי גאגין - השמ"ח
 ישמח משה - רבי שלום משה חי גאגין - השמ"ח
 ננסת הגדולה - רבי חיים בנבנשתי
 כנף רננים - רבי אברהם אזולאי
 כנפי יונה - רבי מנחם עזריה - הרמ"ע מפאנו
 כסא מלך - רבי שלום בוזגלו
 כף החיים - רבי חיים פלאגי - החבי"ף
 כף החיים - רבי יעקב חיים סופר
 כפי אהרן - רבי אהרן עזריאל
 כרם שלמה - רבי סלמאן אליהו
 כתם פז - רבי שמעון לביא
 לב דוד - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 לב חיים - רבי חיים פלאגי - החבי"ף
 לדוד אמת - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 לשון חכמים - רבי יוסף חיים
 לשם שבו ואחלמה - רבי שלמה עליאשאוו - הרב שב"ח

מאורות נתן - בעריכת רבי נתן שפירא - הרנ"ש
 מאורי אור - רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ
 מבוא שערים - בעריכת רבי יעקב צמח
 מדבר קדמות - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 מועד לכל חי - רבי חיים פלאגי
 מורה באצבע - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 מזכיר שלום - רבי אליהו מאני
 מזל שעה - רבי שלמה הכהן - מוהרש"ך
 מחזיק ברכה - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 מכתם לדוד - רבי דוד פארדו - הרד"פ
 מנות הלוי - רבי שלמה אלקבץ
 מנחה טהורה - רבי חיים אברהם גאגין - הרב אג"ן
 מנחת יהודה - רבי יהודה חייט
 מנחת יהודה - רבי יהודה משה ישועה פתייא
 מסילת ישרים - רבי משה חיים לוצאטו - הרמח"ל
 מעיל אליהו - רבי אליהו מאני
 מעיל קדש ובגדי ישע - רבי אהרן רפאל חיים משה פירא
 מעין גנים - רבי מנחם עזריה - הרמ"ע מפאנו
 מעשה אליהו - רבי אליהו מאני
 מעשה חושב - רבי אברהם אזולאי
 מצרף לחכמה - רבי יוסף שלמה דילמדיגו - היש"ר מקנדיה
 מצת שמורים - רבי נתן שפירא - הרנ"ש
 מקדש מלך - רבי שלום בוזגלו
 מקוה מים - רבי אהרן עזריאל
 מקום בינה - חו"ר המערב
 מקור חיים - רבי חיים הכהן
 משכיל לדוד - רבי דוד פארדו - הרד"פ
 משנת חסידים - רבי עמנואל חי ריקי
 מתוק לנפש - רבי יהודה משה ישועה פתייא
 מתוק מדבש - רבי דניאל פריש
 נהר מצרים - רבי רפאל אהרן בן שמעון
 נהר פקוד - רבי רפאל אהרן בן שמעון
 נהר שלום - רבי שר שלום שרעבי - רבינו הרש"ש
 נובלות חכמה - רבי יוסף שלמה דילמדיגו - היש"ר מקנדיה
 נוף עין חיים - בעריכת רבי מאיר פאפרים - הרמ"פ
 נפש החיים - רבי חיים מולאז'ין

- סביב האהל - רבי שלום משה חי גאגין - השמ"ח
 סדר היום - רבי משה בן מכיר
 סולם העליה - רבי יהודה אלבוטני
 סידור חמדת ישראל - רבי שמואל ויטאל - המהרש"ו
 ספר הברית - רבי פינחס אליהו מוילנא
 ספר הפרד"ס - רבי משה קורדוברו - הרמ"ק
 ספר התכונה - רבי חיים ויטאל - המהרח"ו
 ספרא דבי רב - רבי דוד פארדו - הרד"פ
 עולת תמיד - בעריכת רבי יעקב צמח
 עומר מן - רבי מנחם די לונזאנו - הרמד"ל
 עלי נהר - רבי ניסים הררי רפול - הרנ"ה
 עין זוכר - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 עין הדעת טוב - רבי חיים ויטאל - המהרח"ו
 עץ חיים - בעריכת רבי מאיר פאפרס - הרמ"פ
 עשרה מאמרות - רבי מנחם עזריה - הרמ"ע מפאנו
 פי' על ספרא דצניעותא - רבי אליהו מוילנא - הגר"א
 פי' על תיקוני הזוהר - רבי אליהו מוילנא - הגר"א
 פירוש על הזוה"ק והאדרות - רבי יעקב מרגי - הר"מ
 פלא יועץ - רבי אליעזר פאפו
 פלח הרימון - רבי מנחם עזריה - הרמ"ע מפאנו
 פרי חדש - רבי חזקיה די סילוה
 פרי עץ חיים - בעריכת רבי מאיר פאפרס - הרמ"פ
 פתח עינים - רבי ששון בכ"ר משה פריסיאדו
 פתח עינים החדש - רבי שריה דבליצקי
 צדק ושלום - רבי אליהו משען - הרא"ם
 קדושת יו"ט - רבי יום טוב אלגאזי
 קהילת יעקב - בעריכת רבי יעקב צמח
 קול הרמז - רבי משה זכות - הרמ"ז
 קנין פירות - רבי חי ידידיה רפאל אבולעפיא - היר"א
 קשר גודל - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 רא"ם על פירוש"י עה"ת - רבי אליהו מזרחי - הרא"ם
 ראשית חכמה - רבי אליהו די ווידאש
 רחובות הנדר - רבי שר שלום שרעבי - רבינו הרש"ש
 ריח ליצחק - רבי יעקב חיים ישראל אלפיה
 רמז הרומוז - רבי משה זכות - הרמ"ז
 שדה הארץ - רבי אברהם מיוחס
 שולחן גבוה - רבי יוסף מולכו
 שומר אמונים - רבי יוסף אירגס
 שושנים לדוד - רבי דוד פארדו - הרד"פ
 שיח יצחק - רבי אליהו מאני
 שלום וצדק - רבי שלום הדאיה
 שלום ירושלים - רבי שלום עדני
 שלמי ציבור - רבי ישראל יעקב אלגאזי
 שם משמעון - רבי שמעון אגסי
 שמונה שערים - בעריכת רבי שמואל ויטאל - המהרש"ו
 שם הגדולים - רבי חיים יוסף דוד אזולאי - החיד"א
 שם חדש - רבי חיים דניאל שלמה פינסו
 שמח לבי - רבי שלום משה חי גאגין - השמ"ח
 שמח נפש - רבי שלום משה חי גאגין - השמ"ח
 שמחת יום טוב - רבי יום טוב ידיד הלוי
 שמחת כהן - רבי מסעוד הכהן אלחדאד
 שמן המאור - רבי מנצור בן שמעון
 שמן המושחה - רבי מרדכי בן שמעון
 שמן זית זך - רבי שלמה מולכו - שמ"ן
 שמן משחת קודש - רבי שלמה מולכו - שמ"ן
 שמן ששון - רבי ששון בכ"ר משה פריסיאדו
 שמע יעקב - רבי ישראל יעקב אלגאזי
 שער החצר - רבי דוד בן שמעון
 שערי אורה - רבי יוסף גיקטיליא
 שערי קדושה - רבי חיים ויטאל - המהרח"ו
 שערי רחמים - רבי רחמים שרים
 שעת רצון - רבי שלמה הכהן - מוהרש"ך
 שפת אמת - רבי אליהו משען - הרא"ם
 שפת הים - רבי יעקב הלל
 שרשי הים - רבי יעקב הלל
 שרשי השמות - רבי משה זכות - הרמ"ז
 תולדות אהרן ומשה - רבי אהרן רפאל חיים משה פירא
 תורת חכם - רבי חיים דילהרוזה
 תורת חכם - רבי חיים הכהן
 תנא דבי אליהו - שו"ת לרבי אליהו מאני
 תפלה לדוד - רבי חיים דוד עמאר
 תקנות ירושלים - רבי יעקב קפילוטו ורבי אברהם אשכנזי

פיוט לרבנו ששון בכ"ר משה ושמו רמז בראשי הבתים *.

שיר אגיד לאל דר חביון, יחיד מוכתר בכתר עליון, והוא נעלם מכל רעיון,
באימה אסדר שבחיו כל יום.

שאו זמרה ונעימה, ליודע כל תעלומה, יראת ה' ראשית חכמה, מי לא
יראך נורא ואיום.

ובכל עידן ובכל זמנא, ובכל קנינך קנה בינה, תורת אל עליך מגינה, אשר
אנכי מצוך היום.

נחמדים דברך, איש קדוש מנעורך, שמן ששון מחברך, יומם יצוה לך
חסד אל כל היום.

בתורתך אחדש, בחול ובשבת וחודש, בגבורה נאזר עם הקודש, לשקוד
על דלתותי יום יום.

כי בי מלכים ימלוכו, בימיני חיים יאריכו, ובשמאלי יתברכו, בלבוש
תפארת יושבים כל היום.

רץ לבי לעבודתך, לנצח אגיד צדקתך, מהודך תאיר עדתיך, ועד כמה
דוה כל היום.

משה ובני ישראל, ישירו עת יבוא הגואל, חיש יסד יסוד מקדש אל,
לשלמי נדרי יום יום.

חזק לשיחי יה שעה נא, אמור לאסורים צאו נא, מלכות בית דוד
כבראשונה, החזר לנו מבעוד יום.

* נדפס בספר בקשות ירושלים - תער"ג, וכן בספר שיר ושבחה - תרפ"א.

חתימת המחבר